

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Adam Hájek

Bakalářská práce

JUDr. Vladimír Vochoč
československý konzul v Marseille v letech 1938-1941

vedoucí práce:
Prof. PhDr. Vladimír Nálevka, CSc.

Praha 2006

Poděkování

Mé poděkování patří všem kteří mi s touto prací pomáhali. V první řadě mé babičce Aleně Hájkové, která mě na téma upozornila a poskytla mi užitečnou literaturu a kontakty. Poděkovat musím také paní Lydii Škábové, jejíž osobní svědectví mi pomohlo doplnit bílá místa v mé práci. Za rady a konzultace děkuji paní Ivaně Koutské, panu profesoru Nálevkovi a paní Kukánové z AMZV. Musím také poděkovat panu Janu Jiříčkovi z Ústavu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Nakonec také musím poděkovat své mamince za korektury.

Úvod.....	5
1. Před válkou	7
1.1. Diplomacie meziválečného Československa.....	7
1.2. Působení Vladimíra Vochoče na MZV	8
2.Za války	10
2.1. Politický vývoj	10
2.2. Organizace československého vojska v zahraničí	11
2.3. Marseillský konzulát	13
2.4 V Paříži. (1. února 1939 – 7. června 1940)	16
2.5. Opět v Marseille (1. července 1940 - 17. března 1941).....	16
2.5.1. První kroky	17
2.5.2. Sociální podpora	18
2.5.3. Kontakty s vládou ve Vichy	19
2.5.4. Právní ochrana československých příslušníků	21
2.5.5. Československé vojsko ve Francii po červnu 1940.....	24
2.5.5.1. Demobilizace československého vojska	24
2.5.5.2. Evakuace československého vojska z Francie	26
2.5.6. Čechoslováci v internačních a koncentračních táborech.....	28
2.5.7. Ochrana cizí politické emigrace a osob československého původu	28
2.5.8. Styky s cizími diplomatickými a konzulárními misemi ve Francii.....	30
2.5.9. Styk s MZV a vládou ČSR v Londýně.....	30

2.6. Internace a odchod z Francie	31
2.6.1. Zřízení Bureau Central d'Administration des Tchéques	33
2.7. Centre d'Aide Tchécoslovaque	33
2.7.1. Kulturní a propagační činnost	35
2.7.2. Umíst'ování československých vojáků na venkovské farmy	36
2.7.3. Dětský domov ve Vence	37
2.7.4. Okupace svobodné zóny a přechod do ilegality	37
2.8. Opozice	38
3. V Londýně	39
4. Po válce	39
4.1. Ministerstvo zahraničních věcí Třetí republiky	40
4.2. Únor 1948 na MZV	40
4.3. Návrat do Československa	41
4.4. Zatčení	42
5. Po propuštění	44
Závěr	44
Obrazové přílohy	45
Použitá literatura a archivy	52

Úvod

Z dnešního pohledu je život Vladimíra Vochoče osudem jednoho z mnoha československých diplomatů bojujících za II. světové války proti nacismu, které po únorovém puči v roce 1948 poslal komunistický režim ve vykonstruovaných procesech na dlouhá léta do vězení. Cílem této práce je na příběhu československého konzula v Marseille ukázat osud československé předválečné diplomacie a zmapovat život člověka, jehož jméno je v české společnosti téměř zapomenuto. Hlavní část této práce se však zaměřuje na Vochočovu činnost v Marseille za II. světové války, s čímž je spjat i popis aktivit tehdejší československé komunity v jihofrancouzském přístavu.

Hlavním zdrojem informací k tomuto tématu jsou především vzpomínkové knihy přímých účastníků. Za nejužitečnější a nejvíce informativní se dají bez váhání označit paměti Josefa Fišery *Vzpomínky, svědectví a naděje*. Tato kniha podává jedinečné informace především o činnosti, organizační struktuře a personálním obsazení Centre d'Aide Tchecoslovaque, výboru zřízeném za účelem sociální podpory Čechoslovákům. O celkové situaci a atmosféře v Marseille a vichystické Francii vypovídá vzpomínková kniha Variana Frye *Surrender on Demand*, která také detailně popisuje možné způsoby úniku z neokupované Francie. Spíše beletristický charakter mají paměti Donalda A. Lowrieho *The Hunted Children* popisující vznik a činnost různých podpůrných a sociálních organizací v neokupované části Francie. Většinu svých bývalých spolupracovníků však autor bohužel přiřadil fiktivní jména. Některé doplňující a upřesňující informace k tématu poskytuje kniha Jaromíra Kopeckého *Ženeva, politické paměti: 1939 – 1945*. Stykům s československým odbojem ve Francii je v této knize věnována celá kapitola.

Z odborné literatury se vlastní činnosti marseillského konzulátu a Centre d'Aide Tchecoslovaque na několika stránkách v úvodu věnuje Jan Němeček v edici diplomatické korespondence *Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních 1940 – 1945*. V knize jsou některé z telegramů, které Vochoč a jeho spolupracovníci z Marseille posílali do Londýna. Eduard Čejka a Toman Brod sice zmiňují Vochočovu činnost ve své práci o československém odboji na západě *Na západní frontě*, ale jejich práce je natolik poplatná době svého vzniku (1965), že jsem pro vylíčení osudů československého vojska použil samostatnou Čejkovu práci *Československý odboj na Západě (1939-1945)*, která vyšla po revoluci. Jméno československého konzula však zcela vypouští. Dějiny ministerstva zahraničních věcí jsou stručně popsány v přehledné práci Jindřicha Dejmky *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé*

zahraniční politiky. Podrobnější informace o dějinách ministerstva zahraničních věcí jsou potom dostupné na internetových stránkách www.mzv.cz , pro které připravila podklady Ivana Koutská.

Autentické svědectví Vochočovy práce na MZV a později v Marseille podávají dokumenty Archivu ministerstva zahraničních věcí. Zde je k dispozici Vochočův osobní spis, který vypovídá o jeho profesní kariéře na ministerstvu i o jeho pounorovém „vyakčnění.“ Především je zde však v tzv. Londýnském archivu založena veškerá korespondence mezi Českoslováky v neokupované části Francie a exilovým ministerstvem zahraničních věcí v Londýně. Jsou zde archivovány i různé situační a souhrnné zprávy, včetně konečného vyúčtování činnosti konzulátu a posléze Centre d'Aide Tchecoslovaque. Základem této práce se stala zpráva, kterou Vladimír Vochoč podal československé vládě po svém příjezdu do Londýna v říjnu 1941. Tato zpráva je v Archivu ministerstva vnitra. Zprávy o agenturním napojení, protokoly a rozsudky z procesu s Vochočem v roce 1954 jsou k dohledání v Ústavu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Prázdné místa ve Vochočově životě mi pomohlo doplnit svědectví paní Lydie Škábové, dcery Štefana Mončeka, který byl Vochočovým dlouholetým přítelem.

1. Před válkou

1.1. Diplomacie meziválečného Československa

Československá diplomacie patřila mezi ty součásti státního aparátu, které musely být při zrodu republiky budovány prakticky od základů. Když generální sekretář Československé národní rady v Paříži Edvard Beneš notifikoval francouzské vládě a vyslancům států Dohody vytvoření zatímní československé vlády v čele s T. G. Masarykem, v níž sám obsadil křeslo ministra zahraničí a vnitra, oznámil jim současně jmenování prvních československých diplomatických zástupců (v Paříži, Londýně, Římě, Washingtonu a Omsku). To umožnilo československé politické reprezentaci vstoupit do přímých kontaktů s vítěznými velmocemi ještě před zahájením mírové konference.

Skutečná organizace a personální výstavba zahraničního úřadu byla zahájena počátkem roku 1919. Zatímco ideovou koncepci rodící se československé diplomacii vtiskl T. G. Masaryk, na úřední výstavbě se podílela skupina českých úředníků někdejší rakousko-uherské konzulární služby, kteří spolu s několika právníky zemské správy a žurnalisty vytvořili první kádr rodícího se ministerstva zahraničních věcí, později posilovaný o vybrané účastníky zahraničního odboje. Struktura ministerstva byla jakousi syntézou francouzského vzoru se zkušeností z vídeňského ministerstva zahraničí.

Počáteční organizační struktura pražského ministerstva zahraničních věcí byla dotvořena po návratu ministra zahraničí Edvarda Beneše z mírové konference v Paříži a definitivně schválena statutem z 12. 5. 1921. Hlavními součástmi ministerstva se stalo pět sekcí (politická, právní, administrativní, národohospodářská a zpravodajská) a některé pomocné úřady.

V roce 1927 vyšel Edvard Beneš vstříc tlaku občanských stran na širší zastoupení v diplomacii a nahradil Václava Girsu v čele politické sekce historikem Kamilem Kroftou. Krofta se po Benešově odchodu z ministerstva a dvouměsíčním intermezzu, kdy úřad řídil Milan Hodža, ujal v roce 1936 funkce ministra a působil v ní až do Mnichova.

Od vzniku ministerstva se stále rozrůstalo diplomatické zastoupení Československa v zahraničí. Počátkem roku 1938 fungovalo na všech pěti kontinentech 35 československých vyslanectví a 48 efektivních konzulátů a generálních konzulátů. Ve vedení zhruba desítky nejdůležitějších vyslanectví, případně klíčových postů na samotném ministerstvu, se v pravidelných intervalech pěti až sedmi let střídala skupina zkušených diplomatů, jejichž jména jsou spojena se zakladatelským obdobím československé diplomacie. Výjimkou bylo

vyslanectví v Paříži, kde působil od roku až do konce republiky 1921 Štefan Osuský, a zastupitelský úřad v Londýně vedený od roku 1925 Janem Masarykem.

Pro Československou republiku představovala zahraniční politika od počátku nejdůležitější prostředek k zakotvení nového státu v evropských vztazích. Její tvůrce Edvard Beneš se snažil nejen navázat korektní vztahy se sousedními státy, ale i zajistit mladou republiku v případě politických zvrátů v Evropě. Protože USA se brzy stáhly z evropské scény, hlavním garantem poválečného status quo byly Velká Británie a Francie. Poté, co se projevila tradiční britská nechuť k dlouhodobějším závazkům na kontinentu, československá zahraniční politika se zaměřila na navázání a prohlubování spolupráce s Francií. Na spolupráci s Francií byla orientována i Malá Dohoda, podepsaná ČSR, Jugoslávií a Rumunskem jako obrana proti revizionistické politice Maďarska. Přes svoji aktivitu se zahraniční politice ČSR nedařilo od poloviny 20. let bezpečnostní záruky dále rozvíjet a navíc musela čelit Mussoliniho a Hitlerovým revizionistickým záměrům. Československo se posléze ocitlo mezi Hitlerovou expanzivní politikou a snahou západu v čele s Velkou Británií o dorozumění s Německem i za cenu obětí ve střední Evropě.

1.2. Působení Vladimíra Vochoče na MZV

Vladimír Vochoč se narodil 14. července 1894 v Třebechovicích pod Orebem jako syn přednosta železniční stanice. Obecnou a střední školu absolvoval na různých místech, ale především v Jičíně, kde v roce 1913 jako premiant maturoval. Válku strávil jako nevoják studiem na právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V rámci studií navštěvoval univerzity v Lipsku, Berlíně a Vídni a roku 1918 promoval. Během studentských let se začal zajímat o politiku, po vzoru svého otce sympatizoval s realistickou stranou. Rodina se politice tradičně nevyhýbala, již Vladimírův dědeček František Vochoč byl v roce 1849 zatčen a odsouzen k smrti za účast na květnovém spiknutí, ale císařská amnestie mu zachránila život. Otec Otakar byl již roku 1914 za svého působení na jičínské železniční stanici zatčen a až do léta 1917 internován v táborech v Dolním Rakousku. O této zkušenosti později napsal knihu „V drápech“. Vochočovi bratři byli odvedeni a oba přeběhli na italskou stranu (Václav v roce 1915, Otokar o dva roky později).

Po promoci byl roku 1919 Vochoč povolán ministrem zahraničí Edvardem Benešem do Paříže, kde probíhala mírová konference. Byl zde přidělen jako atašé k vyslanectví, ale již v listopadu odešel na vyslanectví do Bruselu, které vedl Karel Mečtář. Zde to dotáhl až na prvního tajemníka a v prosinci 1920 se ze zdravotních důvodů vrátil do Prahy. Uzdraven nastupuje o rok později do služby v právní sekci na ministerstvu zahraničních věcí.

Právní sekce obstarávala veškerou judiciální agendu spjatou se zahraničními vztahy. Zakladatelem a šéfem právní sekce v letech 1920-21 byl profesor pražské univerzity Antonín Hobza¹, bývalý úředník zemského sněmu a první odborník na mezinárodní právo u nás. V polovině dvacátých let byla právní sekce zrušena a její agendu převzala dvě oddělení sekce politické: oddělení II/3 se zabývalo otázkami všeobecně právními, II/5 záležitostmi mezinárodně právními.

Roku 1922 se Vochoč oženil se Zdenkou Weinerovou ze známé židovské rodiny z Písku, o tři roky později se jim narodila dcera Marie Anna. Manželé Vochočovi se rozvedli v roce 1939.

Vladimír Vochoč se věnoval mezinárodnímu právu na ministerstvu zahraničních věcí od roku 1922. V roce 1926 ho práce při jednání o československo-německém a československo-maďarském sporu o pozemkové záležitosti v Haagu přivedla ke spolupráci s profesorem Hobzou, se kterým se blízce spřátelil. Právě přátelství s profesorem Hobzou zřejmě zbrzdilo jeho kariéru na ministerstvu, když se profesor v roce 1929 dostal do sporu s ministrem Benešem v otázce pozemkové reformy. Důsledky tohoto konfliktu Vochoč pocíťoval po léta - především v případě své habilitace, která se pro obtíže kladené ze strany ministerstva protáhla až do roku 1933. Od toho roku Vochoč přednášel mezinárodní právo na právnické fakultě v Praze. Vochoč také za svého předválečného působení na ministerstvu zahraničních věcí vydal několik knih zabývajících se problematikou mezinárodního práva², mimo jiné roku 1936 studii o uznání sovětského Ruska se zvláštním ohledem k Československu. K práci v diplomacii ho kvalifikovala i jeho mimořádná jazyková vybavenost: plynně mluvil francouzsky a německy, dále ovládal angličtinu, ruštinu a polštinu.

Díky tomu si zkusil nanečisto i post vyslance, v letech 1932 a 1935 byl pověřen správou vyslanectví v Tiraně po dobu dovolené přednosty úřadu, v roce 1937 takto spravoval jeden měsíc vyslanectví v Kaunasu. Roku 1938 byla jako samostatná obnovena právní sekce, ale Vochoč už v jejím rámci uplatnění nenašel, protože byl hned počátkem roku jmenován konzulem v Marseille a Monaku.

---

¹ Antonín Hobza (1876 – 1954) Antonín Hobza na pražské Právnické fakultě habilitoval v roce 1907 v oboru církevního práva, řádnou profesuru získal v roce 1917. Po první světové válce ztratil dočasně o církevní i konfesní právo zájem a soustředil se na studium mezinárodního práva, které začal přednášet. Na MZV založil právní sekci, kterou v letech 1920 až 1921 vedl. Člen Stálého rozhodčího osudu v Haagu, od roku 1922 člen Institutu mezinárodního práva v Paříži. Po roce 1948 se Hobza smutně zapsal do vývoje vztahu států a církví jednak svým projevem v Národním shromáždění v souvislosti s přijetím nových „církevních“ zákonů na podzim 1949, a účastí na monstrprocesu proti představeným řeholních řádů na jaře 1950, k nimž byl povolán ve funkci znalce. Od roku 1952 člen ČSAV, kde působil jako vedoucí Kabinetu pro mezinárodní právo.

² Dr. Vladimír Vochoč: Klausule opční : [Do mírové konference pařížské r. 1919 - 1920], Praha : nákladem knihovny věd právních a státních, 1930
Dr. Vladimír Vochoč: Státní příslušnost československá, Praha 1924

2. Za války

2.1. Politický vývoj

Od počátku roku 1938 stupňoval Hitler výhrůžky a požadavky vůči Československu ve snaze vynutit si připojení Sudet k Říši. K rozuzlení dramatu okolo Československa došlo 29. září 1938 v Mnichově: Hitler, Chamberlain, Daladier a Mussolini se dohodli na předání pohraničního území Sudet Německu. V důsledku mnichovské dohody odstoupil 5. října Edvard Beneš z úřadu prezidenta a koncem října odletěl do USA. Nová vláda Rudolfa Berana byla ve snaze udržet aspoň formální nezávislost státu ochotna přistupovat na většinu německých požadavků. Hitler s využitím slovenských luďáků ale již připravil rozpad Československa a během dramatického jednání v noci ze 14. na 15. března pod pohrůžkou leteckého bombardování Prahy donutil prezidenta Háchu k podepsání prohlášení, *"že vkládá s plnou důvěrou osudy českého národa a české země do rukou Vůdce Německé říše."* V ranních hodinách 15. března 1939 zahájily německé jednotky obsazování českých zemí.

Nacistickými okupanty vynucená likvidace československé zahraniční služby a příkazy k vydání všech zastupitelských úřadů příslušným německým diplomatům způsobily československé diplomacii těžké ztráty, ale nedokázaly ji zcela zlikvidovat. Československé úřady sice byly zrušeny na území Německa, jeho spojenců a některých menších států obávajících se reakce Berlína, ale vyslanectví ČSR ve Francii, Velké Británii (a značné části jejího impéria) a USA dále fungovala. Jedním z center rodícího se československého odboje se přirozeně stalo československé vyslanectví v Paříži v čele se Štefanem Osuským³.

Od podzimu 1938 prošly československo-francouzské vztahy zásadní proměnou. Postoj Francie, který dospěl až k podpisu mnichovské dohody, poznamenal vztahy obou zemí vzájemnou nedůvěrou, která se projevovala až do porážky Francie v létě 1940. Kolem pařížského vyslanectví se po okupaci zbytku Československa začal formovat Ústřední výbor zahraniční akce založený ve dnech po 15. březnu 1939. Československý vyslanec v Paříži Štefan Osuský se prohlásil za mluvčího a vůdce Čechů a Slováků v zahraničí. Podle Osuského po okupaci zbytku republiky představovaly československé zastupitelské úřady v zahraničí poslední představitele přetrvávající československé státnosti a z toho také vyvozoval svůj nárok na postavení v čele československé zahraniční akce⁴.

---

³ O postavě pařížského vyslance podrobně: Slavomír Michálek: Diplomát Štefan Osuský 1889 -1973, Bratislava: Veda, 1999

⁴ V zahraničí představoval právní kontinuitu československé státnosti také československý vyslanec u Společnosti národů dr. Jaromír Kopecký, který odmítl i přes nátlak Němců ze své funkce odstoupit. Během války působil jako spojka mezi odbojem a vládou v Londýně, pomáhal i vyjednat přechod Rumunska ze skupiny zemí

Záhy se k akci rozhodl i Edvard Beneš, přednášející v USA na univerzitách. Postavil se do čela Národní rady československé, ústřední organizace sjednocující veškeré krajanské spolky v Americe a usilující o znovuzřízení předmnichovské republiky. O vlastní samostatnou akci se pokoušel i generál Lev Prchava v Polsku, ale jeho akce nepřekročila svým významem hranice Polska. Beneš si uvědomoval, že je třeba Osuského přimět ke spolupráci. Ten se však nehodlal Benešovi podříditi. Jednak cítil podporu ze strany francouzských vládních kruhů, jednak měl odlišný pohled na postavení Slováků ve společném státě a v neposlední řadě odmítal spolupráci s Benešem pro vzájemné osobní antipatie. Teprve v průběhu léta došlo ke koordinaci společných akcí, ale spory Osuského s Benešem nikdy neustaly. Přesto však Osuského vyjednávání s nedůvěřivou francouzskou vládou skončilo alespoň vytvořením Československého národního výboru jako vedoucího orgánu československé zahraniční činnosti, který byl Francií uznán v polovině listopadu 1939.

2.2. Organizace československého vojska v zahraničí

Po okupaci zbytku ČSR se mnoho československých občanů rozhodlo opustit protektorát a připojit se k předpokládané vojenské akci proti nacistům. Někteří unikali přes Slovensko do Maďarska a odtud dále na jih na Balkán, potom do Francie a Velké Británie, ale většina uprchlíků odcházela do Polska, proti kterému byla očividně namířena další fašistická agrese. Uprchlíci ochotní k zahraniční vojenské službě, jejichž významnou část tvořili příslušníci bývalé československé armády, byli organizováni v Krakově. Zástupci československé emigrace na Západě se snažili vyjednat možnosti přesunu československých jednotek do Anglie nebo Francie. Protože cizí vojáci nemohli být přijímáni ani do francouzské, ani do britské armády, získal nakonec Štefan Osuský pouze souhlas ke vstupu československých vojáků do Francouzské cizinecké legie nebo do koloniálního francouzského vojska. Poddůstojníci a vojáci byli přijímáni pouze jako vojíni, důstojníci všech hodností byli přijímáni v hodnosti podporučíka. Závazek ke vstupu do cizinecké legie, který vojáci podepisovali, byl ovšem jen formální, takže v případě války mohly být vytvořeny samostatné československé jednotky. Od května do srpna 1939 odplulo do Francie šesti lodními

---

Osy na stranu Spojenců. Po únoru 1948 se jeho odbojová činnost (důvěrník, posléze zástupce československé exilové vlády v Ženevě), zvláště pak spolupráce s Allanem Dullesem, stala podkladem pro vykonstruované obvinění nejen v procesu s dr. Miladou Horákovou, ale i s Rudolfem Slánským. 8. srpna 1949 byl zatčen a uvězněn v mladoboleslavské věznici. Trvalé fyzické i psychické týrání dr. Kopeckého naprosto zlomilo. Jeho vynucené výpovědi pak usvědčovaly obviněné ze spolupráce se zpravodajskými službami USA a západoevropských zemí. Odsouzen byl však až v tajném procesu v roce 1951 spolu s Janem Bydžovským na 11 let, propuštěn byl na amnestii v roce 1960.

transporty celkem 1212 československých vojáků. Přes Marseille poté putovali do menších posádek v severní Africe, kde je čekal očištec v podobě služby v cizinecké legii.

Poté, co si Hitler se Stalinem tajným dodatkem německo-sovětského paktu o neútočení z 23. srpna rozdělili Polsko, Hitler na Polsko zaútočil. Velká Británie a Francie odpověděla 3. září vyhlášením války nacistickému Německu a téhož dne bylo oficiálně vyhlášeno založení československé vojenské jednotky v Polsku. Československá vojenská skupina umístěná v táboře v Malých Bronowicích se v rámci přesunu do tábora Leszná ve vnitrozemí rozdělila na dvě skupiny. Zatímco skupina pplk. Svobody přešla na území Sovětského svazu, kde byla Rudou armádou odzbrojena a odeslána do internačních táborů, druhá skupina překročila rumunské hranice. V Bukurešti vybudoval vojenský atašé plukovník Heliodor Píka spolehlivou konspirační základnu. Píka zařizoval vydávání československých pasů, výjezdních víz, obstarával finanční prostředky a zajišťoval za pomoci francouzských diplomatů odsun československých vojáků (internovaných na německou žádost v kasárnách v Pitești) do Francie. Internovaní vojáci byli postupně soustředováni v rumunském přístavu Konstanci, odtud evakuováni lodí přes Bospor do Istanbulu, přes Dardanely do přístavu Pireus v Řecku, přes Alexandrii do Tel Avivu, Haify, Bejrútu. Po krátkém pobytu v Bejrútu byl vojenský transport vyslán zpět do Alexandrie, dále do Marseille a odtud do vojenského tábora v Agde, kde se formovala československá armáda.

Spojenci v Polsku přímo neintervenovali, pouze bombardovali některé německé námořní základny. Pod záminkou pomoci Bělorusům a Ukrajincům započal 17. září 1939 Sovětský svaz s okupací východních částí Polska. Varšava se vzdala koncem září a 5. října byla vyhlášena polská kapitulace. Na západní frontě v Evropě začala „podivná válka“. Francie čekala za nedobytnou Maginotovou linií na další Hitlerův krok.

Po okupaci ČSR 15. března 1939 inicioval vyslanec Osuský sčítání Čechoslováků usídlených ve Francii, současně projednával angažování československých důstojníků ve francouzské armádě a přijímání dobrovolníků do cizinecké legie. V červenci byla započata evidence československých příslušníků, kteří se hlásili jako dobrovolníci do armády. Měsíc před vypuknutím války byla otevřena Československá kancelář, která s náborem dobrovolníků začala. Vypuknutí války jednání o vzniku československé armády značně uspíšilo. Československo-francouzská dohoda o obnovení československé armády na území Francie byla podepsána 2. října 1939 ministerským předsedou a ministrem války Daladierem a vyslancem Štefanem Osuským. Uskutečněním dohody byl pověřen Československý národní výbor (ČSNV), který byl ovšem francouzskou vládou uznán až v listopadu. Francouzská a

britská vláda neuznaly ČSNV jako exilovou vládu, jeho pravomoci byly tedy omezeny pouze na možnost organizovat československé vojenské jednotky ve Francii.

Československá armáda byla umístěna do bývalého tábora pro španělské uprchlíky v městečku Agde na jihu Francie. Po svém uznání francouzskou vládou vyhlásil Československý národní výbor všeobecnou mobilizaci pro československé příslušníky žijící ve Francii, ale to se již do Agde sjížděli branci a propuštění vojáci z cizinecké legie. Po uzavření dohody o obnovení československé armády byla rovněž obnovena a legalizována činnost československého letectva což umožnilo rozmístění zhruba 500 československých pilotů, navigátorů a mechaniků na francouzské letecké základny. Celkový počet československé zahraniční armády ve Francii na počátku června 1940 činil 11 400 mužů, z toho bylo 5000 povolanych branců.

V dubnu 1940 zahájilo Německo útok proti Dánsku a Norsku. Zatímco Dánsko se vzdalo bez boje, Norsko odmítlo ultimátum požadující, aby přijalo „ochranu říše“, a přestože německá vojska obsadila všechna významná města, norská armáda pokračovala v boji. Dne 10. května napadl Hitler bez vyhlášení války Nizozemí, Lucembursko a Belgie, čímž zahájil tažení proti Francii. Němci se vyhnuli opevněním Maginotovy linie a postupovali okolo ní bleskově do francouzského vnitrozemí. Po vpádu německých vojsk byla československá divize ve dnech 11. až 12. června přesunuta do bojového úseku u měst Culommiers a La Ferté-sous-Jouarre. Na určených pozicích se československé jednotky nemohly dlouho udržet, protože francouzská armáda byla již tou dobou v rozkladu. Následoval namáhavý čtyřsetkilometrový ústup, při kterém bylo třeba neustále zaujímat obranné postavení. Polní tažení bylo velice krátké a příměří, podle kterého byla Francie rozdělena na okupovanou a jižní, „svobodnou“ část, bylo podepsáno 22. června 1940⁵. Od 20. června organizoval štáb československé divize odsun příslušníků československé armády z přístavů Sète, Marseille a Port Vendres. Do Anglie dorazilo v červenci okolo 5000 vojáků a letců. Ti, kteří nestihli odjezdy lodí, protože ještě ustupovali z fronty, nebo ti kteří nechtěli odjet, protože měli rodiny ve Francii, byli soustředěni v táboře v Agde.

2.3. Marseillský konzulát

Vladimír Vochoč se ujal vedení československého konzulátu v Marseille (Rue de la République 57) a Monaku 2. května 1938, tedy v době, kdy Československo na Hitlerovy výhrůžky odpovědělo částečnou mobilizací. Místní působnost konzulátu zahrnovala

---

⁵ Obrazová příloha č. 4

v podstatě celou jižní část Francie včetně zámořských území mimo Maroko a Sýrii. Až do září roku 1938 se konzulát kromě běžné činnosti věnoval také procházejícím československým dobrovolníkům bojujícím ve španělské občanské válce. Během září 1938 byl konzulát cílem mnoha delegací z dělnických i intelektuálních kruhů, které přicházely projevit účast s osudem Československa.

Dne 15. března 1939 se Vochoč spojil s pařížským velvyslanectvím ve snaze koordinovat další postup. Nebyl si jistý, zda nebude nucen vydat konzulát Němcům nebo Francouzům. V takovém případě byl odhodlán pokračovat v práci v emigraci. Proto 20. března odjel Vochoč na týden do Paříže, aby se seznámil s novými poměry. Přestože vyslanec Štefan Osuský odmítl předat německým úředníkům budovy vyslanectví a sídlo československého centra Masarykův dům, byly Vochočovy dojmy značně skličující: na četných konzulátech a zastupitelstvích panoval zmatek, konzuláty byly v rychlosti předávány do německých rukou, často i s některými tajnými fondy. Konzulové a vyslanci tak činili na přímý rozkaz ministra zahraničních věcí Chvalkovského. Ze 74 zastupitelských úřadů jich bylo odevzdáno 53. Například vyslanec Veverka při předávání úřadu v Bukurešti nechal vyvěsit nacistickou vlajku a proběhnout slavnostní ceremonii. Vyslanec Ibl předal vyslanectví v Kodani včetně všech tajných kódů a informací a pokusil se vstoupit do německých diplomatických služeb. Konzul Moravec se pokusil předat konzulát v Lille, přestože ho situace ve Francii k ničemu podobnému netlačila. Úřad přes veškerou Moravcovu snahu zůstal v československých rukou. Po svém návratu do Marseille našel konzul Vochoč dva dopisy, ve kterých ho německý generální konzul vyzýval k předání konzulátu. Tyto dopisy ignoroval stejně jako písemné výzvy a hrozby z Prahy podepisované ministrem Chvalkovským, který ho upozorňoval, že po 15. březnu byly zastupitelské úřady zrušeny. Jako odborník na mezinárodní právo si Vochoč uvědomoval význam přetrvávající existence konzulátu. Stejně jako Osuský chápal, že konzulát se stal důležitým svědectvím právní kontinuity Československé republiky, a to jak po stránce právní, tak po stránce politické⁶.

Stejně jako v ostatních ohledech, i po stránce finanční se musel konzul spolehnout především na sebe. V pokladně konzulátu zbývalo asi 50 000 franků, s kterými se muselo šetřit, a proto Vochoč přistoupil k zvýšení konzulárních poplatků i k osobní a věcné reorganizaci konzulátu. Veškerou konzulární agendu nadále zvládali kromě Vochoče tři lidé. Koncem dubna navštívil Vochoč tábor interbrigadistů v Argèles a St. Cyprien, kde několik set československých

---

⁶ „Konzuláty, které nebyly vydány Němcům, nejenže zastupovaly státní zájmy, ale nyní samy a výlučně představovaly holou existenci státu.“

Zpráva, kterou o své činnosti v Marseille a Monaku v r. 1938 - 1941, Vládě Československé t. č. v Londýně podává JUDr. Vladimír Vochoč, s. 3, AFMV S-460-10, str. 3

příslušníků projevilo vůli bojovat za republiku. Od května přibývalo starostí o uprchlíky z domova. Bylo zapotřebí opatřovat povolení k pobytu, dodatečnou beztrestnost častých neoprávněných vstupů do Francie a v četných případech aspoň částečně podporovat a někam umístit nemajetné uprchlíky. Zároveň bylo potřeba udržovat styky s československými příslušníky, kteří se ve Francii usadili již dříve. Konzul proto několikrát promluvil na schůzích místní nevelké kolonie v Marseille, mezi horníky v Gardanne a ve významné kolonii Grand Combe. Co se týká styků s francouzským prostředím, nejcennější byl kontakt s velitelstvím cizinecké legie, jejíž depôt ve Fort St. Jean přechodně ubytovával skupiny československých dobrovolníků zařazených do cizinecké legie.

Vypuknutí války přes noc změnilo postavení konzulátu. Od počátku září se před konzulátem hromadili Čechoslováci, aby si opatřili tzv. *certificat de fidelité*, osvědčení o své státní příslušnosti a občanské bezúhonnosti, které po nich žádaly francouzské úřady. Ve francouzských vězeních se ocitli nejen českoslovenští příslušníci, kteří toto osvědčení neměli, ale i ti, které si francouzské prefektury spletly s Němci. Z vězení bylo potřeba také dopomoci Čechoslovákům zadrženým francouzskou kontrolou na italských lodích směřujících do Jižní Ameriky. Protože začaly odvody československých dobrovolníků do tvořící se armády, o podporu se hlásili nejen internovaní interbrigadisté ale i na odvody čekající muži.

Vytížený Vochoč svěřil předsednictví odvodní komise dr. Kubánkovi, advokátovi z Prahy a důstojníkovi v záloze. O pomoc v administrativě požádal studenty a právníky z řad uprchlíků. Od počátku září byla také konzulátu z Paříže přidělena skupina československých důstojníků, kteří si svoji práci týkající se odvodů organizovali samostatně. Právě ze strany přidělené vojenské mise ovšem začal konzul brzo pociťovat problémy. Vochoč si všiml, že ho někteří důstojníci sledují, podávají o něm zprávy svým nadřízeným do Paříže a přímo v Marseille proti němu intrikují. Vedl je k tomu odpor k politikům, kteří podle jejich mínění svojí slabostí připustili „Mnichov“ a pocit, že věci by měla vzít do rukou armáda a navázat tak na činnost legionářů z první světové války. Vochočovi se oklikou donášely důstojníky šířené pomlvy o jeho údajných skandálech a finančních nepořádcích na konzulátu. Nejhuře nesl pomlvy týkající se jeho vztahu s o třiatvacet let mladší Alicí Joustovou, kterou si v Marseille v prosinci 1939 vzal za ženu⁷.

Po několikaměsíčním korespondenčním boji s intrikami vojenské mise byl nakonec Vochoč povolán velvyslancem Osuským do Paříže. Konzulátu se ujal konzul 2. třídy Vladimír

---

⁷ Obrazová příloha č. 3

Znojemský, dřívější konzul v Krakově, kde pomáhal organizovat dobrovolníky přicházející z protektorátu.

2.4 V Paříži. (1. února 1939 – 7. června 1940)

Osuský předešel vyhrocení poměrů na konzulátu tím, že si Vochoče přizval k sobě do Paříže. Žádné uplatnění pro něj zde však neměl a ani ho nenahlásil Quai d' Orsay na diplomatickou listinu. Vochoč společně s bývalým místostarostou Brna Bohuslavem Ečerem⁸ připravil za svého pobytu v Paříži program a řád pro mezinárodněprávní odbor, přípravný orgán československé delegace na předpokládaném mírovém jednání. 10. května 1940 zahájili Němci Blitzkrieg proti Francii. Přestože již 16. května doporučilo Quai d' Orsay československému vyslanectví, aby se vystěhovalo, Osuský předpokládal, že bude možné v Paříži zůstat. Mezitím Vochoč několikrát žádal, aby se mohl vrátit do Marseille a pracovat byť jen po boku konzula Znojemského. Nakonec se souhlasem Osuského 7. června opustil se svou druhou ženou Paříž zanechav majetek ve svém pařížském bytě. 18. června dorazil do Bordeaux, odkud ale neodjel s většinou Československého národního výboru do Anglie. Opatřil si portugalské a španělské vízum a vyčkával uzavření příměří, protože se proslýchalo, že by jeho podmínky nemusely být pro Francii příliš kruté. Když se dozvěděl, že podle příměří ze dne 22. června zůstane skutečně jistá část francouzského jihu neobsazená, opatřil si ihned u prefektury v Tarbes cestovní povolení a vydal se na nákladním voze do Marseille, kam dorazil 1. července 1940.

2.5. Opět v Marseille (1. července 1940 - 17. března 1941)

Po příměří si nikdo nebyl jistý, co bude dál, nejpravděpodobnější variantou se zdál nástup policejního režimu, po neokupované části se však také šířily pověsti o brzkém rozšíření okupace Němci. Šířila se atmosféra nepřátelství k cizincům. Do neokupované zóny se valily proudy uprchlíků, kteří utíkali před Němci. Marseille byla plná Francouzů, Holanďanů a

---

⁸ Profesor Bohuslav Ečer se narodil roku 1893 v Hranicích na Moravě. Po studiu práv ve Vídni pracoval v Brně jako advokát i jako funkcionář sociální demokracie. Byl zvolen do zastupitelstva zemského hlavního města Brna a v roce 1935 druhým náměstkem starosty. V roce 1939 uprchl do Francie, kde se zapojil do odboje. Byl zástupcem Valdimíra Vochoče v Marseille, od roku 1942 pak poradcem ministra spravedlnosti Jaroslava Stránského v londýnské exilové vládě. Pracoval v Komisi spojených národů pro vyšetřování válečných zločinů. Jako generál justiční služby a náčelník československé pátrací služby v Německu po válce vyhledával a stíhal válečné zločince, mimo jiné i K. H. Franka. Dva roky zastupoval náš stát u Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku. Poté byl jedním z patnácti soudců Mezinárodního dvora v Haagu. Po únoru 1948 byl odvolán z funkcí. Vrátil se do Brna, kde dva roky přednášel mezinárodní trestní právo na právnické fakultě. Po jejím zrušení odešel do ústraní. Publikoval tři významná právní díla a vzpomínkovou knihu o Norimberském procesu.

Novotná, Monika: Život a dílo prof. JUDr. Bohuslava Ečera, Brno: Masarykova univerzita 1993

Belgičanů, kteří prchali před nacistickými vojsky, ale i německých a rakouských antifašistů a intelektuálů, kteří se snažili uniknout z Hitlerova dosahu už delší dobu. Všichni, kdo mohli, se však vraceli domů hned, jak to bylo možné. Dokonce i mnoho francouzských Židů se vracelo do okupované zóny, přestože měli obavy ze života pod nacistickou nadvládou. Všichni se snažili uklidnit myšlenkou, že Hitler se nikdy neodváží udělat Francouzům to, co prováděl v Polsku. Zdálo se, že všichni kromě uprchlých antifašistů a intelektuálů se soustředí na uklidnění zmatků následující po porážce a co nejrychlejší návrat k „normálním poměrům.“

V lázeňském městečku Vichy se 10. července sešlo Francouzské národní shromáždění, které odhlasovalo konec Třetí republiky. Následujícího dne se ustanovil nový autoritářský režim, v jehož čele stanul hrdina I. světové války Philippe Pétain. Pétain soustředil ve svých rukou veškerou moc a ústavu Třetí republiky z roku 1875 nahradil třemi ústavními akty. Motto Francie se změnilo: původní „*Volnost, Rovnost, Bratrství*“ nahradilo heslo nové „*Práce, Rodina, Vlast.*“ V novém režimu našlo uplatnění mnoho francouzských fašistů a antisemitů a Vichy brzo začala po německém vzoru zavádět protižidovská opatření.

Po likvidaci československého vyslanectví ve Francii, když 21. června odjel vyslanec Osuský z Bayonne do Anglie, nastalo určité bezvládí. Osuský nikoho z podřízených úředníků, kteří zůstali na francouzské půdě, nepověřil ani prozatímním řízením úřadu. Návratem Vochoče do Marseille, kde se opět ujal konzulátu, se udržela jistá kontinuita československého zastoupení ve Francii, byť na nižší úrovni. Francouzská porážka se zdála být koncem snů o vzkříšení Československa a francouzské úřady také k československým příslušníkům přistupovaly často hrubě. Zraky Čechoslováků se upíraly především k Španělsku a Portugalsku, přes něž vedla hlavní cesta z Francie.

2.5.1. První kroky

Ihned po příjezdu navštívil Vochoč prefekta Boueta, kterému oznámil, že jeho dočasná mise v Paříži skončila a že se hodlá znovu ujmout vedení místního konzulátu. Protože prefekt neměl jiné instrukce, vzal Vochočův záměr vlídně na vědomí. Vochoč našel konzulát ve skličujícím stavu. Konzul Znojemský ho opustil i s personálem a čtyřmi členy vojenské mise ve spěchu dne 17. června 1940, na což poukazyvaly ve spěchu zanechané důvěrné dokumenty, pasové formuláře či razítka vojenské mise. Po odjezdu konzula Znojemského nebyl však konzulát uzavřen a nadále zde působil kancelářský správce pan Chramosta, který se pokoušel ještě několik dnů vydávat dokumenty houfům československých občanů. Navíc zde ještě někdo později přespával a zcizil uložené kufry československých vojáků. Z konzulátu zmizely veškeré peníze i úřední razítka konzulátu, zato zde zůstaly účty.

Z personálu odmítli dále pokračovat v práci pánové Chramosta i Drtílek, kteří zde sloužili za konzula Znojemskeho, naopak se zpět do služby přihlásil starý tajemník Leopold Osgart.

Stav konzulátu zapadal do celkového obrazu poměrů ve Francii. Vochočovi bylo jasné, že za těchto okolností úloha konzulátu přesahuje běžný rámec jeho činnosti, a rozhodl se vydržet na svém místě co nejdéle. Svě setrvání v Marseille často zdůvodňoval tím, že po právní stránce nedoznal podle jeho názoru vztah mezi Francií a Československem žádné změny.

První věcí, o kterou se musel začít starat, byly peníze. Okamžitě zvýšil konzulární poplatky, za nový cestovní pas zájemce nyní zaplatil 500 franků. Současně však prohlásil, že nemajetným může být částka snížena či prominuta, zatímco od movitých zájemců se očekává vedle základní částky také „příspěvek na chod konzulátu dle dárcových možností“. Měsíčně si tak konzulát dokázal vydělat na svůj provoz okolo 50 000 franků. Z nich kryl konzul veškerá svoje vydání, mohl vydržovat i osoby mimo konzulát a hradit výdaje, které by za jiných okolností nešly k tíži konzulátu. Vochočovi se podařilo prodloužit výhodnou nájemní smlouvu na místnosti svého úřadu, jehož rozpočet ještě vylepšil prodejem části inventáře. O účetnictví a pokladnu se staral od poloviny července v Marseille špkt. Borský, od začátku září převzal finanční správu konzulátu vrchní kancelářský správce pařížského konzulátu Emanuel Hamáček. Od počátku listopadu zde také působil Vochočův spolupracovník z Paříže dr. Bohumil Ečer, kterého v prosinci 1940 určil konzul svým zástupcem (později i pro monacký konzulát). V červenci vyzval Vochoč honorární konzuly ve své působnosti (pány Baxu v Nice, Lehmana v Tunisu a Toledana v Oranu), aby dále pracovali a své úřady neopouštěli. Konzulát v Casablance byl opuštěn 30. června, a protože právě zde se soustředily četné československé zájmy, požádal Vochoč tamější zástupce firmy Baťa o pomoc. Vlastní příjmy konzulátu stačily na úhradu jeho potřeb až do února 1941, od té doby byl konzulát odkázán na dotace MZV v Londýně.

2.5.2. Sociální podpora

Mezi československými příslušníky, kteří se dožadovali na konzulátu pomoci, byli nejpotřebnější českoslovenští vojáci. Potřebovali jak denní podpory, tak nocleh. Vochoč nechával vojáky přespat po chodbách a kancelářích konzulátu, ale ze svých příjmů jim mnoho pomoci nemohl. Koncem července mu naštěstí přišel na pomoc americký občan Donald A. Lowrie⁹ a jeho prostřednictvím i W. H. Sharp a Charles Joy z Unitarian Service. Během srpna

---

⁹ Donald A. Lowrie (1889 - 1974)

se při konzulátu ustanovilo pod Lowrieho vedením Centre d'Aide Tchecoslovaque (dále jen Centre d'Aide). Jeho pracovníci pocházející z Československé evangelické mise s pomocí některých vojáků rozdělávali denní podpory, zajišťovali ubytování a stravování vojáků. V září se Centre d'Aide přestěhovalo z prostor konzulátu pro případ, že by došlo k jeho uzavření, do Rue de la République 37. Péče Centre d'Aide se brzy rozšířila na všechny československé příslušníky v Marseille a okolí.

2.5.3. Kontakty s vládou ve Vichy

Ve dnech 16. až 20. července navázal Vochoč kontakt s ministerstvem zahraničí a dalšími ústředními orgány ve Vichy, protože si chtěl být jistý jejich alespoň tichým souhlasem se svou činností. Vochoč zde zastihl nový režim teprve v jeho počátcích. Z chaosu prvních dnů po porážce se teprve začaly vynořovat obrysy příštího francouzského osudu. V malém městě byla spousta nepohodlí a zmatku, v němž se uplatňoval systém „*débrouiller vous*“¹⁰, ale povzbuzující se zdála už ta okolnost, že po rozpadu celého státního ústrojí se opět objevují náznaky centrální moci. Na ministerstvu zahraničních věcí vládl chaos a obavy, co bude z německé strany následovat dále a československá otázka byla v této chvíli naprosto okrajová. Vochoč tedy aspoň předložil francouzské vládě memorandum, v němž požadoval umožnění odchodu československých příslušníků, především vojáků, do Portugalska či

---

Lowrie studoval na univerzitách v USA, Paříži a Praze a pracoval po dlouhá léta v různých funkcích v YMCA. Během první světové války organizoval v Rusku sociální a výchovnou práci mezi válečnými zajatci, na přední Sibíři se staral zhruba o 60 000 zajatců.

Po válce byl jmenován sekretářem „Studentského domova“ v Praze. Za uskutečnění tohoto projektu mezinárodního studentského klubu, vybudovaného z iniciativy USA při Karlově univerzitě, obdržel nejvyšší státní vyznamenání Řád bílého lva. Byl osobním přítelem rodiny T. G. Masaryka a z pravidelných rozhovorů s prezidentem vznikla i Masarykova monografie. V roce 1933 byl jmenován ředitelem domu USA v univerzitním městečku v Paříži, kde působil až do obsazení Paříže Němci. Přemístil se do Marseille, a když zjistil, v jak bídných podmínkách se nacházejí českoslovenští demobilizovaní vojáci, uprchlíci v táborech a velkých městech, začal shánět v USA fondy na zlepšení jejich situace. Organizace „American Friends of Czechoslovakia“ a národní organizace Čechů a Slováků žijících v USA a Kanadě ho pověřily organizovat nutnou pomoc a poskytovat finanční prostředky Čechoslovákům v nebezpečí a nouzi. Lowrieho pomoc se však nesoustředila jen na československé příslušníky. Lowrie založil tzv. Nímský komitét, soustředujícím všechny organizace pomáhajícím osobám pronásledovaným gestapem z rasových či politických důvodů. Po okupaci zbytku Francie odešel Lowrie do Švýcarska, odkud pokračoval v práci na pomoc uprchlíkům. Zprávy a peníze pro Centre d'Aide posílal přes osoby, které přecházely ilegálně švýcarské hranice. Po válce se Lowrie vrátil do Paříže, kde v rámci své funkce v YMCA řídil komitét zajišťující finanční a materiální pomoc Čechoslovákům ve Francii. Pokračoval ve své práci pro YMCA v Paříži až do roku 1955, kdy se vrátil do USA.

¹⁰ Varian Fry ve svých vzpomínkách vypráví:

„Během těchto dnů jsem obohatil svoji francouzštinu o dvě slova: *pagaille* a *débrouiller*. *Pagaille* znamená naprostý zmatek. Toto slovo měl ve Francii na rtech každý, jediné totiž vhodně shrnovalo situaci. '*Quelle pagaille!*' říkali lidé, když hovořili o porážce a ústupu. Druhé slovo znamená starat se pouze o sebe, přechytračit ostatní. Během takového *pagaille*, jaký ovládl Francii po příměří, bylo *débrouiller* jediná věc, kterou mohl každý dělat. Každý přijal tuto filosofii za svou a ostatní ať vezme čert. '*Faut se débrouiller,*' říkali, když nastupovali do vlaků, zvažovali potravinovou situaci nebo hovořili o porážce“.

Varian Fry: *Surrender on Demand*, New York 1947, str. 21

alespoň Maroka či Alžíru, ochranu další činnosti československých úřadů ve Francii, pomoc demobilizovaným vojákům a zapůjčení peněz na sociální péči.

Při své druhé návštěvě Vichy ve dnech 6. až 16. srpna Vochoč postřehl, že vzrušená nálada značně ochabla. První zkušenosti s německou komisí ve Wiesbadenu dohlížející na příměří byly zřejmě dost tvrdé a nové hlavní město Francie žilo v nervozitě. Moc se přesouvala do rukou policie a rodící se policejní režim jen s obtížemi zmáhal problémy kolem sebe (demobilizaci, vyživování, dopravu, nezaměstnanost) pouze tvrdostí. Problémy Čechoslováků už nebyly ani zajímavé, Vochoč si všiml, že „*čs. příslušníci se stávají jen obtížnými cizinci, chudými příbuznými, kteří zůstávají příliš dlouho na návštěvě.*“¹¹ Dávny přítel z Quai d'Orsay Vochočovi poradil, aby se odstěhoval někam do ztracených údolích v Pyrenejích a tam přečkal válku.

Během srpna 1940 francouzská vláda ustoupila německému tlaku ve věci diplomatických misí okupovaných států ve Vichy a prostřednictvím tiskové agentury Agence Havas ohlásila dne 9. září jejich konec. Tak skončilo svoji činnost ve Vichy vedle belgického, polského, norského a holandského i československé vyslanectví, na které se pár týdnů předtím vrátil dr. Karel Wendl. Wendl zůstal ve Vichy pouze jako soukromá osoba s určitými kontakty na francouzské diplomaty, posléze 20. prosince 1940 Vichy opustil a odjel do USA. Ve Vichy zůstal bývalý vrchní kancelářský správce na pařížském vyslanectví Štefan Monček, který zde pro Vochoče obratně obstarával různé záležitosti. Během září byli také diplomatictí zástupci na konzulátech okupovaných států zpraveni, že tyto konzuláty nemohou déle fungovat.

V tuto chvíli se objevil zásadní rozdíl ve statutu diplomatických a konzulárních misí okupovaných států ve Francii. Pokud jde o mise polské, belgické, holandské a norské, uzavřely své konzuláty v průběhu září 1940. Zájmy těchto států však byly nadále chráněny dvojnásobem. Jednak jejich zastoupení převzaly některé třetí státy (Švédsko se ujalo norských zájmů, USA belgických), jednak všechny tyto státy mohly náhradou za uzavření svých misí zřídit zvláštní úřady, tzv. Offices. Tyto úřady sice nebyly chráněny mezinárodním právem a nemohly vydávat dokumenty, ale měly zásadní význam při ochraně svých státních příslušníků. Možnost otevření takového úřadu však byla Čechoslovákům odepřena. Podle německého stanoviska totiž Československo neexistovalo již od 15. března 1939, a proto nemohlo vstoupit s Německem do války po jejím vypuknutí, zatímco ostatní okupované státy do ní vstoupily jako samostatné státy.

---

¹¹ Zpráva, kterou o své činnosti v Marseille a Monaku v r. 1938 - 1941, Vládě Československé t. č. v Londýně podává JUDr. Vladimír Vochoč, AFMV S-460-10, str. 47

Vochoč se rozhodl udržet československý konzulát v chodu, dokud si ho Němci nevšimnou a nevyžádají si jeho zrušení. Brzy přišla první rána v podobě nového policejního ředitele v Marseille, který se pokusil Vochoče přinutit k uzavření konzulátu. Konzul ho však šikovně přesvědčil, že k tomu nemá právo a 17. října se vypravil na prefekturu. Také zde úřadoval nový prefekt A. Viguier, předtím tři měsíce vězněný Němci. S ním se Vochoč přátelsky domluvil, že sejme podle rozkazu z Vichy z budovy konzulátu znak ČSR a vlajku, ale nadále si podrží svůj diplomatický pas a přikročí k likvidaci konzulárních věcí. Písemnosti konzulátu měly být nadále označovány ve styku s francouzskými úřady „*en liquidation*“ a za další dva až tři měsíce měl Vochoč předložit prefektovi zprávu o postupu likvidace. Díky tomuto triku mohl konzulát nadále pokračovat ve své činnosti.

Po zkušenostech z května a června roku 1940 však Vochoč nechtěl ponechat nic náhodě a pořídil si postranní cestou pro sebe a svoji ženu *visa de sortie* (povolení k odjezdu z Francie), falešné doklady a pasy. Pro všechny zaměstnance konzulátu získal také příslib *visa de sortie*. Bezvýsledná však byla jeho snaha získat zámořské vízum, přestože je několikrát urgoval jak na americkém vyslanectví, tak u MZV v Londýně¹².

2.5.4. Právní ochrana československých příslušníků

Mnoho československých příslušníků přišlo na jaře 1940 o své cestovní pasy a různé doklady osobního stavu. Během května si českoslovenští příslušníci museli zažádat o nová osvědčení o státní spolehlivosti. Protože však řada těchto osvědčení nebyla vyřízena včas, mnoho dokladů zůstalo na konzulátech. Dále naši vojáci umístění v Agde odevzdávali svoje osobní doklady a cestovní pasy vojenské správě, která je z největší části dala spálit v červnu 1940. Kromě toho někteří naši příslušníci ztratili doklady i se svými zavazadly při útěku před Němci. Stovky Čechoslováků se tak obracelo na konzulát se žádostí o nový pas či o nový dokument nahrazující rodný list, doklad o sňatku, zachovalosti atd. Vochoč k vyřizování těchto žádostí přistupoval blahovolně, vědom si obtížného spojení s Londýnem a s ním spojeného nebezpečí z prodlení. Konzulární ochranu odmítal jen osobám nedůvěryhodným, například mužům odpírajícím vojenskou povinnost nebo lidem, kteří dobrovolně přijali maďarské občanství. Protože se na konzulátu nalezená zásoba pasových formulářů tenčila, objednal si Vochoč tisk nových u spolehlivé tiskárny v Marseille¹³.

---

¹² Vochoč ohledně víz do USA korespondoval jak s vyslancem v USA Hurbanem, tak později s Hubertem Ripkou v Londýně. Z pozdějšího průběhu událostí však vyplývá, že od začátku bylo Benešovým zájmem Vochoče do USA nepouštět.

¹³ Nové pasy byly identické s původními až na to, že měly místo zelených desek růžové. Varian Fry ve svých vzpomínkách uvádí, že pasy byly dokonce tištěny v Bordeaux, tedy v okupované zóně.

Dalším úkolem, kterého se Vochoč ujal, bylo usnadnit československým příslušníkům cestování a zajištěný pobyt. Po podepsání příměří se povolení k pobytu a cestování ve Francii stalo palčivým problémem mnoha cizinců. Útěkem před Němci se mnoho československých příslušníků ocitlo jinde, než jim jejich povolení povolovala; jiní, například příchozí z Belgie, je vůbec neměli. V přeplněné Marseille se policie bránila přílivu cizinců, a proto se i krátkodobá povolení vydávala značnými obtížemi. Na druhé straně však byl pobyt v Marseille či okolí podmínkou možného styku s konzulátem. Od konce podzimu byly osoby bez dokumentů, zajištěných prostředků na živobytí a Židé konfinováni a umístováni do koncentračních táborů¹⁴. Vochoč se snažil nátlakem konzulátu na prefektury zajistit pobyt především československým vojákům, které nešlo jinak chránit a kteří se mohli ocitnout v koncentračním táboře.

Díky jeho intervencím se českoslovenští vojáci (na rozdíl například od Poláků) těšili poměrně blahovůli policie. Na marseillské prefektuře našel Vochoč vstřícného přednostu pasového oddělení Episse (později jeho nástupce Rouxe), který mu pomáhal nejen v individuálních případech, ale zajistil pro československé vojáky i jakýsi „volnější režim“. Naoko připravovaný projekt hromadného vystěhování Čechoslováků do Kolumbie později zajistil nerušený pobyt ve městě desítkám nemajetných československých příslušníků díky razítku „vystěhovalec do Kolumbie“.

Pokud šlo o změnu pobytu a cestování uvnitř Francie, umožňoval Vochoč československým příslušníkům povolení tak, že je obesílal k úřednímu jednání. Takové dopisy byly dostatečným důvodem, aby adresát získal povolení k cestování, tzv. *sauf-conduit*. Tato povolení umožňovala především cestu k španělským hranicím či návštěvu Vichy.

Zvláštní kapitolou byla povolení k odjezdu z Francie – *visa de sortie*. Od počátku července je vyřizovalo ministerstvo vnitra ve Vichy, které se však žádostem o ně vůbec nevěnovalo, pokud je přímo nezamítlo. Tak se stávalo, že mnoho cizinců mělo víza cizích států, ale nedostalo povolení k odjezdu. Vochoč za tímto „vězněním“ cizinců ve Francii cítil jistý záměr zalíbit se Němcům, kterým podle článku 19 příměří z 25. července byla Francie povinna vydat jakéhokoliv německého příslušníka. Tento režim se začal mírnit až na podzim, kdy bylo Vochočovi přislíbeno, že *visa de sortie* se budou vydávat těm československým příslušníkům,

---

¹⁴ „Situace byla obzvlášť špatná ve velkých městech jako Marseille, kde byla velká a stále se obměňující skupina uprchlíků, což policii udržovalo v nervozitě a příležitostně ji pohnulo k rozsáhlému zatýkání v ulicích. Takovému náhlému masovému zatýkání se říkalo *râfles*. Nikdy jste nevěděli, kdy nebo kde k nějakému dojde. Mohlo to být na *Canebière* za denního světla, nebo v kavárně či hotelu po setmění. Pouze jedna věc byla jistá: pokud jste byli během *râfle* zatčeni, strávili jste pár dní ve vězení, dokonce i když jste nakonec byli *shledáni en régle*; pokud jste *en régle* nebyli, z vězení jste putovali do koncentračního tábora.“

Varian Fry: *Surrender on Demand*, New York 1947, str. 13-14

kteří nepocházejí ze Sudet. I tuto podmínku se však dařilo Vochočovi právní cestou obejít. Přesto bylo bláhové čekat, až se francouzská vláda smiluje nad osudem lidí hodlajících opustit Francii a tak Vochoč zkoumal možnosti nezákonného vycestování.

Až do konce září uděloval španělský konzulát držitelům českých pasů na základě portugalského víza španělské tranzitní vízum. Portugalské tranzitní vízum bylo udělováno do 1. října bez omezení. Kdo měl v pasu obě, mohl vcelku bez obtíží překročit tajně hranice u Cerbère bez výjezdního povolení. *Visa de sortie* totiž vyžadovala pouze francouzská pohraniční kontrola, takže bylo možné překročit hranici ilegálně a nahlásit se první kontrole ve Španělsku, které se o francouzské povolení k odjezdu nezajímalo.

Další možností bylo opatřit si *vízum de sortie* za úplatek. Prefektury v Grenoblu či Toulouse vydaly vízum za částku pohybující se mezi 2000 – 10 000 franků, vízum se všemi náležitostmi přímo z ministerstva zahraničních věcí stálo 25 000 franků. Vochoč nabádal odcházející lidi, aby překročili hranici bez francouzského povolení, ale na španělské straně hranice pečlivě dodržovali veškeré celní a devizové předpisy.

Mezi uprchlíky v Marseille kolovalo mnoho pověstí o tajné dopravě na lodích z francouzského pobřeží do Afriky, Španělska nebo na Gibraltar, ale tento způsob byl v podstatě nepoužitelný. Francouzská policie znala místa pobytu všech lodí a se zřetelem na německé a italské komise v přístavech se neodvážila přivřít oči. Pokud si někdo za velké peníze zakoupil tajné místo na lodi, byl zpravidla zatčen ještě před vyplutím.

Jediná cesta z Francie vedla tedy především přes španělskou hranici a v tomto směru se možnosti měnily podle toho, jaký vízový režim platil v Španělsku a Portugalsku. Po Himmlerově návštěvě Madridu na konci září 1940 byla hranice těsně uzavřena a o vízum bylo třeba žádat prostřednictvím španělského konzulátu až v Madridu. Naštěstí od zimy 1940/41 byla víza udělována značně blahovůlně. Podmínkou udělení španělského tranzitního víza bylo vízum portugalské, které bylo udělováno na základě jakéhokoliv dalšího zámořského víza. Vochoč využíval především blahovůle čínského konzulátu, který vízum vydal komukoliv za 100 franků¹⁵. Od ledna 1941 však Portugalsko vyžadovalo k vydání víza i zakoupení lístku na určité lodi, což pro zdlouhavé spojení mezi Marseille a Lisabonem bylo dosti obtížné. Jak však později Vochoč osobně zjistil, i v Lisabonu se daly najít postranní cestičky. Při průchodu Španělskem a Portugalskem byly snad nejdůležitějšími osobami pro naše příslušníky československý konzul v Lisabonu František Čejka a československý vyslanec v Madridu dr.

---

¹⁵ „Čínská víza byla kompletně v čínštině až na dvě slova: 100 francs. Číňané a ti, kdo uměli čínsky, tvrdili, že na 'vízu' bylo ve skutečnosti napsáno: 'Této osobě nesmí být za žádných okolností povolen vstup do Číny.'“
Varian Fry: *Surrender on Demand*, New York 1947, str. 15

Zdeněk Formánek. Formánek sice byl nucen vydat budovy konzulátu v Madridu, ale nadále pomáhal československým uprchlíkům, kterým se podařilo dostat do Madridu, i těm, kteří skončili v koncentračním táboře Miranda. František Čejka v Lisabonu obstarával portugalská víza pro československé příslušníky do Anglie, USA a Kanady a pečoval o jejich umístování na lodích.

2.5.5. Československé vojsko ve Francii po červnu 1940

Celkový počet důstojníků a mužů československé armády, znovuzřízené podle úmluvy s francouzskou vládou ze dne 2. října 1939, činil 10 534 osob. Z toho téměř čtyři pětiny zůstaly po porážce ve Francii¹⁶. Francouzská vláda československou armádu demobilizovala, čímž se z československých vojáků stali příslušníci bývalého cizího vojska na francouzské půdě podrobení zvláštním opatřením francouzské vlády. Vochoč si uvědomoval, že konzulát je jediným československým úřadem, který s těmito vojáky může přijít do styku, a proto jednal samostatně. Jeho kroky byly dvojího druhu: obracel se na francouzskou vládu se žádostmi o opatření ve prospěch příslušníků československého vojska a jistou menší skupinu vojáků se pokoušel dostat z Francie.

2.5.5.1. Demobilizace československého vojska

Od konce června 1940 byli českoslovenští vojáci soustředováni ve svém původním táboře v Agde. Jednak tam zůstal jistý počet vojáků, kteří neodjeli s důstojníky a ostatním mužstvem do Anglie, a dále tam bylo vráceno Němci z okupovaného území asi 400 dalších vojáků. Při své návštěvě Agde a souvislých táborů dne 24. července došel Vochoč k počtu okolo 5000 československých vojáků. Veškeré kroky francouzského velení byly jednostranné už z toho důvodu, že z československé strany nezůstal ve Francii nikdo, kdo se mohl o vojáky postarat – konzulát v Béziers přidělený k táboru v Agde byl opuštěn po 17. červenci. Přestože mezi vojáky bylo 30 důstojníků, byli prostě zařazeni mezi mužstvo. Velitelem „Formations Tchecoslovaque“ v Agde byl cdt. Coulomb. Demobilizační komise, jejímž členem byli i dva českoslovenští důstojníci, byla zřízena 10. srpna a její práce skončila až v dubnu příštího roku. Ti vojáci, kteří mohli prokázat dostatečné prostředky a povolení k pobytu ve Francii nebo

---

¹⁶ Pozdější odhad Vojenské kanceláře prezidenta republiky v Londýně z roku 1942 uváděl, že ve Francii zůstalo asi 5200 československých vojenských příslušníků, z nichž připadalo:

- 250 na osoby, jež přišly do zahraniční armády z vlasti
- 4915 na osoby, jež byly delší či kratší dobu usedlé ve Francii
- 51 na osoby z jiných zemí (Anglie, Palestiny aj.)

Podle národnosti bylo asi 3000 Slováků, zbytek připadal na Čechy a ostatní národnosti.

VHA, Praha, f. VKPR-L, inv. Č. 27/6, čj 880/42 in: Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních [1940-1945], Karolinum, Praha 2005

možnost Francii opustit, mohli být demobilizováni. Ostatní byli sice rovněž formálně propuštěni z vojenského svazku, ale nadále zůstali v pracovních skupinách Compagnie des Travailleurs. Do pracovních rot řízených demobilizovanými francouzskými důstojníky se někteří českoslovenští vojáci přihlásili dobrovolně na dobu tří měsíců v domnění, že zde budou ochráněni před vydáním Němcům. Práce v rotách byla velice těžká, především se stavěly silnice, zpracovávalo dřevo a podobně. Důstojníci, kteří měli na vojácích finanční zájem, znemožňovali vojákům odchod, a tak vojáci z rot často utíkali.

Podle zprávy, kterou Vochoč obdržel koncem února 1941, bylo celkem:

3800 Slováků repatriováno zpět na Slovensko¹⁷

2000 Čechoslováků se vrátilo na okupované francouzské území

1000 vojáků bylo zařazeno do pracovních skupin

600 vojáků bylo na žádost konzulátu demobilizováno do Marseille

Vysoký počet repatriovaných Slováků a Čechoslováků navracených na okupované území bylo i v zájmu německé komise v Agde.

Vojáci, kteří byli v Agde nebo se stahovali z fronty na konzulát, se cítili opuštění a jejich beznadějnost zvyšovala jak nejistota nejbližších dní, tak nouze. V táboře se vojáci pod vlivem slovenského polního kuráta začali rozlišovat na Čechy, Slováky a Židy, k čemuž přistoupil i velitel tábora Coulombe. Šířily se pověsti, že důstojníci, kteří odjeli do Anglie, s sebou odvezli 6 000 000 franků na žold a potřeby mužstva. Úřadu v Béziers se v červenci ujal dr. Vítězslav Lavička, bývalý konzul ve Štrasburku, a vešel do styku s táborem v Agde.

Protože úmysly Němců nebyly jisté, byla pochopitelná touha všech vojáků Francii opustit. Někteří vojáci však nechtěli pouze odjet, ale chtěli se dál připojit k boji proti Němcům. Vochoč pochopil, že jeho hlavním úkolem je postarat se právě o těchto několik set vojáků. Dříve, než se stačil obrátit ohledně těchto vojáků na vedení tábora v Agde, donesly se k němu zprávy, že velitelství tábora pokládá otázkou Československa za vyřízenou a Vochoč podle něho v Marseille dělá jen „židovskou a zednářskou práci.“ Vochoč se proto obrátil přímo na nadřízené velitelství XVI. armádního sboru v Montpellier, kde byl náhodou jeden poručík, kterého znal ještě z Prahy. Uvedl Vochoče k velícímu generálovi XVI. sboru De Fornelu de Laurencie a ten mu slíbil, že nebude klást překážky, aby ti vojáci, o které má konzulát zájem, byli demobilizováni do Marseille. Díky generálově blahovůli tak byli z Agde do Marseille demobilizováni vojáci, kteří by jinak skončili v pracovních četách. Lowrie upozornil Vochoče

---

¹⁷ V polovině října 1940 byla v Paříži zřízena slovenská repatriační komise, která zde působila až do osvobození Francie. Jejím hlavním úkolem bylo repatriovat všechny Slováky, kteří o to požádají, na Slovensko, ale plnila i další úkoly, jako transfer peněz slovenských dělníků na Slovensko, osvobozování Slováků od nucených prací atd.

na četaře Dubinu, s jehož pomocí sestavil seznam vojáků ochotných pokračovat v boji proti Němcům. Od konce července bylo tudíž několik set československých vojáků propuštěno z Agde do Marseille, kde další péče o ně připadla Centre d'Aide. Když vojáci dorazili na konzulát, Vochoč jim ihned vydával potřebné listiny, především cestovní pasy. Centre d'Aide se pak staralo o ubytování a stravování.

2.5.5.2. Evakuace československého vojska z Francie

Dalším krokem bylo dostat propuštěné vojáky z Francie aspoň do severní Afriky. Vochoč odjel proto s Lowriem 7. srpna do Vichy na ministerstvo války, kde se setkal s velitelem Ménardem. Vysvětlil mu, že cítí povinnost všemi prostředky chránit ty československé vojáky, kteří přišli do Francie dobrovolně po září 1938 a nemohou se již vrátit domů. Ménard projevil pro jeho věc sympatie, ale na ostatních místech úředního aparátu ve Vichy pro ni pochopení nebylo. Zatímco se Vochoč vrátil do Marseille, Lowrie pokračoval v jednáních ve Vichy a podařilo se mu dosáhnout souhlasu samotného ministra války generála Maxime Weyganda, aby se pokusili odvézt vojáky najatou lodí. Protože však takovou loď Vochoč s Lowriem nenašli, museli se uchýlit k pokoutnému způsobu dopravy vojáků do severní Afriky. V praxi to znamenalo, že bylo těmto vojákům na jejich demobilizačních listinách dostatečně přepsáno konečné určení místo do Marseille do Casablanky. Tak se od poloviny srpna do 10. září 1940 dostalo asi 250 vojáků do Maroka, odkud asi 40 mohlo brzy odjet na Martinique. Přestože se zbytku skupiny v Casablance nevedlo nijak valně, byli zatím rádi, že unikli z dosahu Němců.

Odchod vojáků do Casablanky se však nemohl v Marseille utajit a Vochoč začal být na veřejnosti označován jako strůjce vojenských odchodů do Anglie. Činnost konzulátu se stala objektem policejního vyšetřování. Vochoč zašel 10. září za prefektem Surleauem, protože tušil, že vyšetřování by mohlo vést až k uzavření konzulátu. Prefekt vyjádřil názor, že Francie si nemůže dovolit kvůli Čechoslovákům, Polákům nebo německým emigrantům riskovat konflikt s Německem. Vochoč pronesl plamennou řeč, ve které srovnal tehdejší stav Francie se stavem Československa po Mnichovu, apeloval na prefekta, aby v zájmu francouzské budoucnosti chránil československé vojáky a podporoval Vochoče při ochraně cizích emigrantů ohrožených článkem 19¹⁸ příměří z 25. června. Prefekt zřejmě pochopil Vochočovo

---

¹⁸ Článek 19. Plný text zní následovně:

„Veškeří němečtí váleční i civilní zajatci ve francouzském zajetí, včetně zatčených a odsouzených i těch, kteří byli zadrženi a usvědčeni z činů ve prospěch Německé Říše, budou okamžitě předáni německým jednotkám“
„*Francouzská vláda je povinna na požádání vydat všechny Němce ve Francii nebo ve francouzských državách, koloniích, protektorátních a mandatorních územích, které určí německá vláda.*“

stanovisko, protože vyšetřování bylo ukončeno. Do budoucnosti se však s akcí demobilizace do Casablanky nemohlo dále počítat.

Od září se tedy konzulát pokoušel dostat vojáky z Francie po jednom či v malých skupinách. Byla zakupována tajná místa na lodích, pořizována falešná víza, ale výsledek byl neuspokojivý. Když byly tajné odjezdy na lodích odhaleny, dr. Stanislav Brzák z Centre d'Aide byl podmíněčně odsouzen a další dva důstojníci se škpt. Šedou byli uvězněni (a později na Lowrieho zásah propuštěni), začala se o činnost kolem konzulátu zajímat německá komise pro příměří ve Wiesbadenu.

Centre d'Aide dále organizovalo odchod jednotlivců do Španělska a Švýcarska, ale v prvním případě končili běženci často v koncentračním táboře Miranda a v druhém případě je Švýčari často vraceli do Francie. Pokud se uprchlíci dostali do Švýcarska, staral se tu o ně jako zástupce Československého červeného kříže náš vyslanec u Společnosti národů dr. Jaromír Kopecký. Již v Agde bylo navázáno spojení s britskou tajnou službou, ale ta se zajímala pouze o aktivní letce a to hlavně o ty, kteří byli sestřeleni nad německým nebo obsazeným územím. Pro legální cestu ven chyběl hlavní předpoklad – zámořská víza. Lowriemu se podařilo získat přes American Friends of Czechoslovakia v New Yorku několik amerických víz. O tato bylo požádáno pro nemajetné vojáky, studenty či veřejné pracovníky, kterým také byla cesta do USA finančně umožněna.

Vochoč mohl situaci československých vojáků srovnat s polskými vojáky. Ti měli výhodu v tom, že po porážce Francie zůstali v neobsazené Francii jejich zástupci a důstojníci, kteří mohli hned svým příslušníkům pomáhat. V Perpignanenu například zřídili tajnou tiskárnu falešných víz, ve Vichy se v druhé půli července obnovila polská ambasáda, kterou později nahradila Office Polonaise.

Od září se místo evakuace stalo prioritou sociální zajištění vojáků. Tíha tohoto úkolu ležela především na Centre d'Aide, ale nedostatek peněz nedovoloval větší příspěvky než 15 až 20 franků denně. Od ledna se uskutečňoval také plán na umístění vojáků ve společných domech. V únoru 1941 se Vochoč znovu vydal do Vichy a naléhal na Cdt. Ménarda, aby vláda umožnila odchod československých vojáků do Afriky, ale přes jeho dobrou vůli se věci nezměnily k lepšímu. Příznačné pro nerozhodnost ve Vichy bylo i to, že se ministerstvo

---

„Francouzská vláda se zavazuje, že zamezí odchodu německých válečných a civilních zajatců z Francie do francouzských držav nebo zahraničí. Ohledně zajatců, kteří Francii již opustili, stejně jako německých zajatců nemocných a zraněných, kteří nemohou být přesunuti, budou vydány seznamy určeného místa pobytu. Německé nejvyšší velení přebírá péči o nemocné a zraněné německé válečné zajatce.“

Politických uprchlíků se týkal odstavec označený kurzívou. Označení „Němci“ původně znamenalo všechny obyvatele Velkoněmecké Říše, *i .e.*, Němce, Rakušany, Čechy a mnoho Poláků, ale později zahrnuje všechny, koho chtěla německá vláda dostat do rukou.

Varian Fry: Surrender on Demand, New York 1947, str. XI - XII

financí stále zdráhalo vyplatit československým vojákům demobilizační obnos 1000 franků. Tyto podpory byly nakonec vyplaceny asi 700 vojákům, dalších 60 000 franků vyplatila francouzská vláda jako gáže československým aspirantům.

2.5.6. Čechoslováci v internačních a koncentračních táborech.

Vochoč měl možnost poznat francouzské internační tábory v Argèles a St. Cyprien zřizované pro španělské uprchlíky již v dubnu 1939 a podmínkami tam panujícími byl silně otřesen. Od července 1940 se ve francouzských koncentračních táborech nalézalo několik set československých příslušníků a stále tvrdší postup policie tam přiváděl stále další. Centre d'Aide finančně i naturálně podporovalo Čechoslováky v táborech Argèles sur Mer, Vernet, Brens, Gurs, Montélimar a Rieucros. Pomoc usnadňoval fakt, že Lowrie byl předsedou ústředních výborů různých organizací, které o osoby v koncentračních táborech pečovaly. Vochoč mohl sice počítat s osvobozením těch osob, za jejichž materiální zajištění se mohl zaručit, ale protože peníze nestačily ani na péči o lidi v Marseille, mohl osvobodit jen některé ženy z tábora Rieucros a ty internované, na kterých měl zvláštní zájem.

2.5.7. Ochrana cizí politické emigrace a osob československého původu

Na Vochoče se obracela řada především německých a rakouských politických uprchlíků se žádostí o pomoc. Byli ohrožení článkem 19 příměří z 22. června 1940, podle kterého mohli být kdykoliv nacistům na žádost vydáni. Často měli pouze francouzský policejní průkaz o pobytu a jejich ostatní doklady zůstaly kdesi na policii. Československý pas je mohl dostat alespoň do Portugalska. Z osob, kterým Vochoč udělil československý pas, lze jmenovat bývalé německé ministry Bretscheida a Hilferdinga, dceru kancléře Hermanna Müllera, rakouského ministra Elbogena, bratra kancléře Schuschnigga, syna rakouského ministra Wintersteina, spisovatele Konrada Heideny, Leonharda Franka, Waltera Mehringa. Mezi řadou žurnalistů s československým pasem byl například i vydavatel Pariser Tageszeitung v Paříži Fritz Wolff¹⁹. Někteří emigranti měli doporučení od Huberta Ripky. Pokud se na Vochoče obracel neznámý žadatel, využil informací v Marseille přebývajícího Heinricha Manna nebo Franze Werfela. Vochoč se dále stýkal s katolickými, protestantskými i

---

¹⁹ Německá spisovatelka R. L. Yorck, která od Vochoče obdržela pas, na československého konzula později vzpomíná:

„Český konzul v Marseille byl milý člověk. Říkali jsme mu Anděl strážný. Vypadal jako oni Češi, kteří tvořili krátkou historii samostatného Československa. Trochu profesorský typ jako Masaryk a trochu úředníček jako Beneš. Cestovní pasy, které nám dal, měly růžové desky. Když byl někdo v nebezpečí, mohl na tento pas dostat víza. Náš Anděl strážný si z toho však neudělal obchod jako ostatní konzulové. Někdy přijímal peníze od zajištěných lidí a pak je použil na jídlo pro zbytky českých legií roztroušených po koncentračních táborech, v Marseille a různě po pobřeží.“ Ruth Landshoff-Yorck: *Sixty to go*, New York 1944, str. 41

židovskými kruhy a některými americkými misemi v Marseille, jako byla např. akce vedená Frankem Bohnem na záchranu socialistů prchajících z okupovaných zemí. Během pár týdnů si francouzské úřady sice všimly, že Vochoč nevydává československé pasy jen československým příslušníkům, ale přednosta pasového oddělení v Marseille vzal na vědomí, že Vochoč může se souhlasem své vlády propůjčit československou konzulární ochranu i cizinci.

14. srpna 1940 dorazil do Marseille z USA Varian Fry. Tohoto amerického redaktora vyslal do svobodné zóny Francie výbor Emergency Rescue Comitee, iniciativa Eriky a Thomase Mannových na záchranu politických utečenců a intelektuálů, kteří se po porážce Francie stahovali do neokupované zóny. Fry s sebou přivezl 30 000 dolarů nacpaných do ponožek a 200 víz pro uprchlíky ohrožené článkem 19. Přestože se mu nedostalo podpory amerického velvyslanectví, podařilo se mu v Marseille s pomocí emigrantů a francouzských spolupracovníků vybudovat fungující organizaci a napojit se na ilegální tranzitní síť založené španělským odbojem a italskými emigranty. Organizaci ilegálních odchodů z Francie skryl Varian Fry pod pláštík charitativního výboru Centre Américain de Secours sídlící v čísle 60 Rue Grignan, Marseille. Pro úspěšnou činnost jeho organizace, čítající v jedné chvíli až 20 osob, byl styk s přežívajícím československým konzulátem v Marseille zásadní. Vochoč, kterého seznámil s Fryem Lowrie, zásoboval Variana Frye československými pasy pro ty osoby, kteří pas ztratili nebo se báli cestovat přes Španělsko pod svým jménem. Činorodý Američan ochotný využít všech možných prostředků k dosažení svého cíle viděl ve Vochočovi „diplomata ze staré školy“, kterému se myšlenka vydávání falešných pasů příliš nezamlouvá, ale uvědomuje si, že proti Němcům se nedá bojovat pouze legálními prostředky. Na Lowrieho návrh proto udělal Vochoč s Fryem obchod: konzul vydal československý pas komukoliv, koho Fry doporučil, a na oplátku Američan financoval tisk nových pasů. Dvakrát týdně Fry navštěvoval Lowrieho v jeho hotelovém pokoji, přinesl mu jména svých uchazečů o československý pas a zároveň převzal obálku s falešnými pasy, které Vochoč připravil pro předchozí skupinu.

Organizace Variana Frye zachránila z okupované části Francie okolo 2500 uprchlíků, mezi nimi významné osobnosti evropské kultury: Marcela Duchampa, Hannah Arendtovou, Maxe Ernsta, André Bretona, Marca Chagalla, Heinricha Manna, Claude-Lévi Strausse a mnohé další. V srpnu 1941 byl Fry s požehnáním amerických úřadů, kterým záleželo na dobrých vztazích s Vichy, z Francie vyhoštěn. V jeho práci v čele Centre Américain de Secours pokračoval Daniel Bénéditte až do uzavření Centre Américain de Secours francouzskou policií v červnu 1942. Po návratu do USA kritizoval Varian Fry americkou vízovou politiku

vůči ohroženým emigrantům ve Francii, za což si vysloužil pozornost FBI. Zemřel zahořklý a v zapomnění v roce 1967 ve věku 59 let. Třicet let poté ho Izrael jmenoval „Spravedlivým mezi národy.“

2.5.8. Styky s cizími diplomatickými a konzulárními misemi ve Francii

V marseillském konzulárním sboru byly zastoupeny všechny známější země světa a sbor se pravidelně jednou týdně scházel k obědům, protože jeho členové byli během války v živých a přátelských stycích. Vochoč se tohoto společenského života horlivě účastnil a navázal v něm četné přátelské vztahy. Jeho osobní styky v konzulárním sboru přinášely prospěch především ohledně víz pro československé příslušníky. Nejvíce užitečný byl v tomto směru konzulát čínský a portugalský. Čínský konzul Tscheng Tschung vydával ochotně každé osobě s československým pasem vstupní vízum, což tvořilo formální předpoklad, aby mohl portugalský konzul dr. Magalhaens udělit tranzitní vízum portugalské. Díky tomu se od července do konce září dostaly stovky lidí s československým pasem do Portugalska. Další vízové služby poskytly konzuláty Panamy, Brazílie či Siamu.

Dobré vztahy s americkým konzulem H. G. Fullertonem byly pro značné společenské postavení amerického konzulátu značnou oporou při jednání s francouzskými úřady a Vochoč na tyto vztahy často poukazoval. Ohledně víz se snažili být američtí konzulové vstřícní, ale přísná vízová politika USA jim svazovala ruce.

2.5.9. Styk s MZV a vládou ČSR v Londýně

Komunikace s nadřízenými v Londýně byla jednou z obtíží Vochočovy práce v Marseille.

Styk s československou vládou v Londýně byl natolik zdoluhavý, že se rozhodl na ni obracet je v nejnútnejších záležitostech. Těmi byly především peníze a zámožská víza pro československé příslušníky²⁰. První odpověď dostal z Londýna 28. srpna. Státní tajemník MZV Hubert Ripka v ní jmenoval Vochoče zastupitelem zájmů ČSR ve Francii a potvrdil jeho funkci konzula v Marseille.

Telegrafní spojení mohlo být kontrolováno Němci a každopádně bylo nápadné. Jediné poměrně bezpečné spojení bylo prostřednictvím francouzské kurýrní služby z ministerstva zahraničních věcí ve Vichy, kam měl přístup Štefan Monček. Tohoto spojení užíval Vochoč jak pro Londýn, tak pro Madrid, Lisabon a Ženevu.

---

²⁰ Ve své první zprávě pro prezidenta Beneše z 23. července 1940 navrhuje Vochoč tato opatření: vyslání československého diplomatického zástupce do Vichy a znovuobsazení konzulátu v Casablance, opatření co největšího počtu zámožských víz pro československé příslušníky a deponování částky 25 000 dolarů na účet v Lisabonu nebo New Yorku k Vochočově dispozici.

Vochoč navrhoval Londýnu při svých opakovaných žádostech o peníze, aby byla potřebná částka deponována v New Yorku nebo Lisabonu a zbytek by již obstaral on v Marseille přes černou burzu. Oficiální směnný kurs byl mnohem méně příznivý než kurz na černém trhu, protože Francie byla plná lidí snažících se dostat své peníze ze země a ochotných zaplatit vysoké ceny za dolarové účty v New Yorku.

První částku obdržel v hotovosti v říjnu 1940 (650 000 franků určených na podporu a evakuaci), na počátku ledna 1941 mu byly doručeny tři šeky (celkem 591 000 franků na podporu a evakuaci příbuzných československých vojáků) a 5. března mu byl doručen obnos 1 000 000 franků v hotovosti odeslaný dva měsíce předtím z Lisabonu. Tyto prostředky však nestačily potřebám především Centre d'Aide, na jehož provoz by potřebovali Vochoč s Lowriem podle svých odhadů asi 1 000 000 franků měsíčně.

Vochoč se cítil vládou ČSR Londýně poněkud zanedbávaný. Především ohledně víz do zámoří podle něho mohla londýnské MZV vyvinout na zámořské státy větší tlak. Konzul v Marseille získával tato víza jen pro jednotlivé osoby, zatímco byl svědkem toho, jak Poláci a Holanďané hromadně získávají např. kanadská víza.

2.6. Internace a odchod z Francie

Vochoč se snažil během své činnosti vyhnout jakékoliv nežádoucí pozornosti. Práci konzulátu pokud možno kryl za Centre d'Aide a před francouzskými úřady se ji snažil představovat jako sociální a právní ochranu zbylých československých příslušníků ve Francii. Pozornosti však zcela ujít nemohl, zvláště když v sousedním Aix-en-Provence trvale sídlila početná německá komise pověřená dohledem na dodržování podmínek příměří. Koncem prosince 1940 Vochoč postřehl, že marseillská prefektura věnuje zvýšenou pozornost československým pasům, především zkoumala okolnost, zda držitel pasu není ze Sudet. V únoru 1941 navštívil konzul potřetí a naposledy Vichy. Bylo to už čisté a elegantní městečko, ve kterém policie čistila hotely a ulice ode všech cizinců, zednářů, Židů a všeho, co mělo něco společného s Třetí republikou. K Vochočovi nyní vládní kruhy přistupovaly pouze jako k tvrdohlavému mladíkovi, který odmítá poslouchat. Přesto Vochoč stále otravoval francouzské úředníky memorandy týkající se postavení konzulátu, jeho ochrany včetně členů, potřeb československých vojáků, zejména jejich evakuace a ochrany československých příslušníků vůbec.

Dne 16. února byl vyzván podřízeným policejním komisařem, aby podepsal prohlášení, podle kterého bere na vědomí, že se nadále má zdržet veškeré činnosti, která by mohla vzbuzovat zdání, že „jest ještě nějaká úřední činnost československá, konsuláty atp. ve Francii, prý není

možné, aby se ještě vyskytovala korespondence vedená nějakým Consulat en liquidation, či Ancienne Légation atd.²¹ Vochoč však toto prohlášení nepodepsal a obrátil se na prefekta Viguiera písemně s žádostí o rozhovor a následně odjel na dva dny do Monaka s úmyslem celou věc zdržovat, dokud to půjde. Již dříve napadlo Vochoče, že by bylo možná snadnější působit z titulu své funkce konzula v Monaku zde, ale tuto myšlenku zavrhl, když zjistil, že monackému knížeti je z italské strany vyhrožováno okupací. Vyřídil a odeslal odsud aspoň několik pasů pro československé příslušníky v táboře Argèles a vrátil se do Marseille. Dne 17. března byl pozván na policii pod záminkou úředního jednání. Po svém příchodu byl však zadržen a převezen na prefekturu, kde mu šéf státní policie Gaubert sdělil, že se ho francouzská vláda rozhodla s okamžitou platností po zbytek války internovat v obci Laubersac v departementu Corrèze. Ještě před svým odjezdem do Laubersacu kladl Vochoč na srdce svým spolupracovníkům Lowriemu, Ečerovi, Lavičkovi a Hamáčkovi, aby se nedali zastrašit a vydrželi na svých pozicích. Starost o Čechoslováky v neokupované Francii nyní přešla na Centre d'Aide.

Po svém zadržení byl 18. března Vochoč odvezen v doprovodu dvou policejních úředníků do obce Laubersac, kam dorazili o dva dny později. Prefekt Viguiet v rozhovoru s dr. Lavičkou, který nyní stanul v čele marseillského konzulátu, naznačil německý nátlak na Vochočovo zadržení a vyjádřil mu své sympatie. Z dalších Lavičkových rozhovorů vyšlo najevo, že Vochoč byl již delší dobu sledován Němci, kterým údajně vadilo, že československý konzul vydává české pasy osobám ze Sudet. Americký generální konzul Fullerton okamžitě zažádal do Washingtonu o víza pro Vochoče a jeho ženu a byl z francouzské strany ujištěn, že konzul nebude vydán Němcům. V Laubersacu si Vochoč čekání na americká víza zkracoval psaním protestních nót proti svému zadržení a zaslal československému MZV v Londýně své návrhy oficiálních protestů francouzské vládě. To, že československá vláda žádný takový protest nevznesla, se ho značně dotklo. Požádal také Jana Masaryka, aby ho pověřil misí v USA, protože mu byla ve Francii přislíbena možnost působit v oblasti mezinárodního práva na amerických univerzitách. Jinak klidný pobyt na francouzském venkově vyrušila jen jednou poplašná zpráva pocházející z polských kruhů, že němečtí agenti hodlají Vochoče odvléci do okupované zóny. Konečně mu 27. června dr. Lavička oznámil, že konzul Fullerton opatřil manželům Vochočovým americká a portugalská víza. Zatímco žena odjela do Marseille pro pár osobních věcí, Vochoč se 1. července vydal na předstíranou procházku, během které

---

²¹ 1941, 16. února, Marseille. – Zpráva V. Vochoče Ministerstvu zahraničních věcí v Londýně o jeho jednání na francouzském Ministerstvu zahraničních věcí ve Vichy. AMZV LA-dův., kart. 139 in: Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních [1940-1945], Karolinum, Praha 2005

nasedl na sousední stanici na vlak. Po pěti dnech cesty se objevil v Lisabonu. Až zde se dozvěděl, že ho ministr zahraničí Jan Masaryk neposílá do USA, ale povolává do Londýna.

2.6.1. Zřízení Bureau Central d'Administration des Tchèques

Agendu československého konzulátu, který byl od Vochočovy internace zavřený, převzal v prosinci úřad nazvaný „Bureau Central d'Administration des Tchèques“ (BCAT) ve Vichy. Jeho zřízení vyjednal s francouzskou vládou Štefan Monček, který nadále fungoval v tomto úřadu jako technický poradce. Monček využil změny francouzské politiky vůči zastupitelským úřadům okupovaných zemí, které ještě ve formě „offices“ existovaly (například Office Polonaise). Všechny tyto úřady byly převzaty francouzským ministerstvem zahraničních věcí ve Vichy, v jehož rámci pak vzniklo i tzv. „tchèque“ oddělení.

Počáteční obavy, jak bude tento úřad k československým otázkám přistupovat, se brzy rozptýlily. V marseillské pobočce BCAT pracovali zbývající úředníci konzulátu, Josef Lavička a Emanuel Hamáček. Dohodou z 18. srpna 1942 dal Lavička formálně BCAT k dispozici úřadovnu československého konzulátu v Marseille 55, Rue de la République. Činnost BCAT se soustředovala zejména na pomoc rodinám československých vojenských zajatců, vyplácení demobilizačních příspěvků, přijímání československých invalidů do středisek zřizovaných ministerstvem práce i na závazky vyplývající z československo-francouzské konzulární úmluvy z 3. června 1937, především v otázkách dědických.

Byl zřízený také komitét za účelem převzetí činnosti Centre d'Aide Tchecoslovaque, ale ten nikdy prakticky nezahájil činnost.

2.7. Centre d'Aide Tchecoslovaque

Od konce července 1940 se Lowrie staral o stravování a ubytování demobilizovaných vojáků. Tato pomoc byla organizována na konzulátu s pomocí členů Československé evangelické mise - faráři Hrubým, Šimovcem a Herčíkem. Brzo také přišli vypomoci demobilizovaní vojáci z Agde, v průběhu srpna především škpt. Šeda a Borský a vojíni Špirk a Bachrach. Lowrie mezitím zaslal zprávy o neutěšených poměrech našich vojáků americkým komitétům. Se souhlasem československé vlády v Londýně 15. září 1940 otevřel Lowrie s Vochočem a dr. Lavičkou, francouzským pastorem P. C. Toureillem a dr. Oldřichem Dubinou, který byl krátce předtím demobilizován z Agde, Centre d'Aide Tchecoslovaque.

Dr. Dubina,²² s kterým Lowrie spolupracoval již v Paříži a zcela mu důvěřoval, byl jmenován ředitelem, jeho zástupcem JUDr. Slavomír Brzák, pražský právník a bývalý univerzitní profesor. Personální složení Centre vypadalo dále takto: škpt. Šeda prověřoval demobilizované vojáky, faráři Hrubý, Šímovec a Boubík z Československé evangelické mise se starali o internační a pracovní tábory, pokladníkem byl E. Meny. Dále pomáhali V. Štůla, E. Weinstein, J. Wolf a v prosinci byla jako sekretářka přijata Marie Zemanová (pozdější Dubinova žena).

Z právního hlediska bylo Centre d'Aide soukromou dobročinnou organizací, jedinou úředně uznávanou československou organizací v neokupované zóně. Předsedou Centre d'Aide byl jmenován Lowrie, jeho zástupcem se stal pastor Toureille. Tím, že v čele byl občan USA, zajišťovalo Centre d'Aide lepší ochranu před Němci. Založením Centre d'Aide se oddělila sociální, demobilizační a evakuační činnost od konzulární agendy, přestože v zásadních věcech spolu konzulát a Centre d'Aide nadále spolupracovaly.

Veškeré finanční prostředky pro činnost Centre d'Aide opatřoval Lowrie, který měl jako předseda ve všech záležitostech poslední slovo. Když později obdrželo Centre d'Aide dotace i od československé vlády v Londýně, řídilo se vedení finančního hospodářství zásadou, že peníze pro vojáky budou čerpány z vládních zdrojů, zatímco ostatní osoby budou podporovány z peněz poskytnutých American Friends of Czechoslovakia. Od roku 1942 však byly převody peněz z USA tak obtížné, že chod celé zbývající československé organizace ve Francii financovala vláda ČSR z Londýna. Ta za celé období poslala nejrůznějšími cestami do Francie 22 727 849 franků, z čehož šlo zhruba 16 miliónů do Centre d'Aide.

---

²² Dr. Oldřich Dubina (1910 - 1987)

Po studiích na Právnické fakultě odešel jako stipendista studovat sociologii a filozofii na pařížskou Sorbonnu. Jako předseda Spolku československých studentů a intelektuálů ve Francii pomáhal s Donaldem A. Lowriem po Mnichovu československým studentům utíkajícím z domova. V roce 1939 se přihlásil do armády a byl přidělen k 2. pluku československé armády v Agde a v červnu 1940 nasazen na frontu. Po porážce Francie sestavoval v Agde seznamy vojáků pro odjezdy do zahraničí a pozdvíhal morálku ostatních. Když byl 3. září demobilizován, spojil se ihned s Lowriem a spolu založili Centre d'Aide. Mimo to se zapojil i do odbojové sítě ROSSI Antonína Rybáka, pověřence československých vojenských úřadů v Anglii. Dne 3. prosince 1942 zatkla německá bezpečnostní služba na rozkaz německé komise ve Wiesbadenu Dubinu a jeho ženu Marii, se kterou se poznal v Marseille. Odvezli ho do Paříže, kde strávil pět týdnů a podstoupil první výslechy. Odtud prošel několik tábory, až v červnu 43 dorazil do Buchenwaldu. Koncentrační tábor přežil a v květnu 1945 byl repatriován do Francie, kde se shledal s manželkou. Pomáhal Lowriem v Pomoci Čechoslovákům a později se rozhodl pro venkovský život na zemědělské farmě. Zemědělství ovšem neprosperovalo a Dubina se v roce 1963 vrátil do Paříže, kde si vyřídil válečnou penzi. K pomoci uprchlíků se vrátil po roce 1968, kdy do Paříže přišla velká emigrantská vlna z Československa. Emigrantům pomáhal s prací, vyřizováním administrativních záležitostí a uděloval jim rady v právních záležitostech. Každou neděli se v jeho bytě konaly schůzky především mladých emigrantů. Byl nositelem předních válečných vyznamenání, mezi jinými válečného kříže a medaile odboje. Zemřel po těžké nemoci v roce 1987. Na jeho přání byli po jeho smrti částky získané investováním finančních prostředků, které získal za válečné škody, jež Centre d'Aide utrpělo koncem války, použity k založení Nadace Oldřicha Dubiny. Nadace registrovaná ve Švýcarsku rozděluje stipendia mladým lidem z České republiky.

Na počátku své existence bylo Centre d'Aide nuceno omezit svou činnost pouze na marseillský obvod, kde se zdržovali českoslovenští vojáci, kteří chtěli odjet do Anglie, a civilisté připravení na odjezd do zahraničí. Finanční podpory obnášely 15 franků pro muže, 20 franků pro ženy, nemocní a ranění vojáci dostávali příplatek 10 franků. Předseda Československé kolonie v Marseille Kokeš rozdělával potřebným prádlo, šatstvo a obuv, Centre d'Aide jim zajistilo lékařské a zubní ošetření. Studentům zapsaným na univerzitu byla opatřována stipendia, která jim byla zasílána po celou dobu války, i když třeba později odešli do ilegality. Podle Lowrieho zprávy z března 1941 směřovala sociální pomoc do několika stran: pro československé uprchlíky v Marseille (odhadoval jich asi 800), dále pro uprchlíky žijící na svobodě na neokupovaném území Francie (asi 1500) a dále pro uprchlíky v internačních táborech, jejichž počet uváděl Lowrie na 2788 internovaných (a k nimž bylo nutno ještě připočítat 150 vojáků, kteří zůstali v Agde, a dalších 750 zařazených do pracovních praporů v různých částech neokupované zóny).

V únoru 1941 dorazil do Marseille na návštěvu zástupce American Friends of Czechoslovakia Julius Heger. Jím přislíbené finanční prostředky později umožnily rozšíření podpůrné činnosti postupně na celou oblast neobsazené Francie a severní Afriku. Počátkem roku byla založena pobočka sociální pomoci v Nice, kterou měl na starosti bývalý učitel Josef Fišera, dále byly založeny pobočky sociální péče v Casablance a Oranu, jež řídil Emil Svoboda. Ve spolupráci s Centre d'Aide se staraly o odsun československých vojáků do USA a Kanady a o podporu Čechoslováků v koncentračních a pracovních táborech v severní Africe.

2.7.1. Kulturní a propagační činnost

S demoralizací Čechoslováků pramenící z atmosféry poražené Francie a oficiálně hlásaných fašistických principů, především antisemitismu, se Centre snažilo bojovat udržováním kontinuity Československa a nepřipouštěním rozdělování Čechoslováků na Čechy, Slováky a Židy. Na pozvednutí morálky Čechoslováků uvízlých ve Francii se zaměřila kulturní a propagační činnost Centre d'Aide. Pod vedením iniciativního Josefa Fišery se ustavila desetičlenná skupina, která pořádala osvětové večery a pěvecké či recitační kroužky. Na Vánoce 1940 připravila pro skleslé vojáky v Agde zadržené v táborech i uprchlíky v Marseille vánoční programy a koncem roku ještě uspořádala francouzsko-československý kulturní večer v marseillském Théâtre de l'Oeuvre. V témž divadle byl 7. března 1941 uspořádán program k výročí narození T. G. Masaryka, kterého se zúčastnilo asi 700 lidí. Na Fišerův návrh někteří vojáci psali básně či krátké prózy, které pak vyšly uspořádané v USA ve sbírce „Vzpomínky a naděje.“

2.7.2. Umístování československých vojáků na venkovské farmy

S příchodem dalších demobilizovaných vojáků a uprchlíků z demobilizované zóny se situace v Marseille stále horšila. Běženci se tísnili v přečpaných ubytovnách a bytech po desítkách na jednom pokoji, často v zoufalých hygienických podmínkách. Nejvíc trpěli staří lidé, ranění a děti. Dr. Oldřich Dubina se rozhodl pro umístování vojáků a uprchlíků na venkově, protože pro všechny, kdo pracovali v zemědělství, byla existence mimo město snazší. Koncem roku 1940 proto pronajalo Centre d'Aide na marseillském předměstí Saint-Loup opuštěný zámek La Blancherie s parkem. Po Hegerově návštěvě byl zámek dobudován a připraven pro ubytování až 150 demobilizovaných vojáků, uprchlíků bez domova a starých a nemocných lidí z táborů. Zisk La Blancherie také usnadnil demobilizační proceduru, protože sem mohli být vojáci z Agde demobilizováni jako do svého stálého bydliště. Na pozemcích zámku bylo obnoveno zemědělské hospodářství, pěstování zeleniny, chov dobytka, slepic, prasat a králíků. V zámku byla otevřena lékařská ošetrovna a zubní ambulance, kde byli Čechoslováci léčeni zdarma, každý čtvrtek a neděli fungovala pro děti československá škola. La Blancherie kromě toho sloužil jako úkryt sestřeleným britským letcům, které sem umísťovala francouzsko-československá odbojová síť ROSSI Antonína Rybáka.

Vzhledem k tomu že se projekt umístování československých příslušníků na zámku osvědčilo, rozhodl se dr. Dubina pronajmout další venkovské usedlosti. Centre d'Aide si v červnu 1941 pronajalo farmu Lapeyre v oblasti Corrèze na jihu Francie, a když se i tento projekt osvědčil, pronajalo si postupně dalších šest farem v departementu Cantal. Jednalo se o opuštěné farmy s půdou, která ležela již léta ladem. Byli sem posíláni především demobilizovaní vojáci a uprchlíci, kteří prošli zámek La Blancherie. Pod vedením JUDr. Weinsteina, původně právníka z Valašských Klobouků, a s pomocí dvou agronomů se zanedbaná hospodářství proměnila v prosperující farmy, na nichž se pěstovaly brambory, pšenice, pohanka a žito, chovalo se zde asi 80 kusů hovězího dobytka, sto vepřů a ovcí. Výnos farem nejenže uživil jejich osazenstvo, ale i Čechoslováky v Marseille a přebytky ještě mohly být zasílány jako potravinové balíčky lidem v internačních a koncentračních táborech. V roce 1942 na farmách, jejichž pole měla celkem asi 300 hektarů, pracovalo dohromady kolem stovky lidí a časem se jejich počet ještě zvýšil.

2.7.3. Dětský domov ve Vence

Za účelem vysvobození dětí z táborů si Centre d'Aide na návrh Josefa Fišery²³ pronajalo školní areál ve Vence, asi 20 km od Nice, kde otevřelo zde Křesťanský dětský domov ve Vence - M. A. C. E.²⁴. Do oficiálního otevření domova (20. července 1941), v jehož čele stál Fišera, sem bylo převezeno kolem 60 dětí především z tábora Rivesaltes. Kromě nich sem byly umístěny děti československých vojáků, děti z hornických oblastí i místní děti, o jejichž umístění požádala oficiální francouzská podpůrná organizace, která tím poskytovala M. A. C. E. dobré krytí. Učitelské posty a pomocné síly v domově zastávali především uprchlíci, často Židé. Fišera se spolupracovníky dali do provozu několik zemědělských farem v okolí, takže domov ušetřil za potraviny a zároveň zaměstnal a ukryl rodiče některých dětí nebo ohrožené uprchlíky. Do října 1944 prošlo domovem 317 dětí a 126 dospělých.

2.7.4. Okupace svobodné zóny a přechod do ilegality

V průběhu roku 1942 se situace v neokupované zóně postupně zhoršovala. V dubnu převzal moc pronacistický politik Laval a s jeho nástupem k moci nastalo masivní zatýkání Židů a posílení francouzské fašistické milice. V listopadu německá a italská vojska překročila demarkační linii, obsadila a rozdělila si svobodnou zónu. Zatímco dětský domov ve Vence patřil do italské zóny, Marseille a zemědělské farmy spadaly pod Němce.

Práce Centre d'Aide se po obsazení svobodné zóny ztížila. Lowrie se přesunul do Ženevy, jeho zástupcem v Marseille se stal pastor Toureille. V polovině listopadu 1942 nařídily francouzské úřady vyklidit zámek Le Blancherie. Během jednoho týdne se zhruba sto osob přesunulo na farmy v Corrèze, které se částečně přeměnily na vojenské domovy.

3. prosince zatkl gestapo Oldřicha Dubinu se ženou v jejich bytě a obsadilo kanceláře Centre d'Aide, kde pokračovalo v zatýkání. Celkem bylo zatčeno 17 lidí, Dubina putoval přes věznicí Cherche Midi do Buchenwaldu a jeho žena do Ravensbrücku.

Po zavření kanceláří Centre d'Aide vybudoval dr. Stanislav Brzák podle pokynů Lowrieho novou organizaci. Brzák se v kancelářích YMCA stýkal s československými příslušníky,

---

²³ Josef Fišera (1912 - 2005)

Studoval pedagogiku a filozofii na univerzitě v Praze, angažoval se ve Výboru na pomoc demokratickému Španělsku. Po Mnichovu utekl do Francie, kde v rámci Československé kolonie poskytoval sociální pomoc uprchlíkům. Po obsazení Paříže utekl na jih, kde se připojil ke svému známému z Paříže dr. Dubinovi v Centre d'Aide. Byl iniciátorem a ředitelem projektu dětských domovů M. A. C. E. Po válce pracoval na československém konzulátu v Paříži, v roce 1948 však z československých diplomatických služeb odešel a zůstal ve Francii. Poté působil jako profesor na Vysoké škole sociálních věd při pařížské Sorbonně a věnoval se i práci pro český exil. Za svou činnost získal profesor Josef Fišera řadu vyznamenání, mimo jiné francouzský Řád čestné legie. V roce 1997 mu prezident Václav Havel udělil Řád T. G. Masaryka. Za záchranu židovských dětí obdržel izraelské vyznamenání Spravedlivý mezi národy.

²⁴ M. A. C. E.: La Maison d'Accueil Chrétienne pour Enfants

rozděloval jim příspěvky z finančních obnosů, které zde a u firmy Baťa Dubina uložil. Po Brzákovi, který se začátkem roku 1943 před zatčením skryl na farmě v Corrèze, převzal agendu Vratislav Štůla. Na jaře roku 1944 byly farmy přepadeny gestapem, které hledalo Brzáka. Ten sice včas utekl, ale gestapo překvapené počtem lidí na farmách odvěklo několik mužů a farmy vyloupilo. Po tomto incidentu byly farmy postupně zavírány a jejich osazenstvo složitě utíkalo do Španělska nebo přecházelo do odbojových skupin – maquis. Osvobozovacích bojů na jihu Francie se zúčastnilo na konci války asi 230 Čechoslováků, kteří měli v těchto bojích i své zraněné a mrtvé.

Dětský domov ve Vence spadl pod italskou správu, která se chovala vůči uprchlíkům shovívavě a někteří italští vojáci dokonce na farmách k M. A. C. E. pracovali za stravu. Po příměří z 8. září 1943 mezi Itálií a Spojenci Italové zónu rychle vyklízeli a ředitel domova Josef Fišera se rozhodl přesunout domov, jehož osazenstvo tvořili židovské děti s rodiči, vojáci a dezertéři z pracovních rot, před Němci do bezpečí. Během prvního zářijového týdne roku 1943 se obyvatelé domova postupně přesunuli asi 900 km do vnitrozemí Francie. V departementu Creuse obnovil Fišera činnost domova na zámku Theil, nacházejícího se mimo obydlená místa a silnice. Na konci října však byl zámek na udání z Vence přepaden padesátičlennou brigádou SS, protože se Němci domnívali, že na zámku je tajná nemocnice pro partyzány. Josef Fišera byl zatčen a vzápětí propuštěn sympatizujícím prefektem v Limoges, načež odešel do ilegality. Domov na zámku pod vedením Jiřího Anderly přečkal až do osvobození v létě 1944 a během podzimu se jeho osazenstvo postupně přesunulo zpět na jih, do nového střediska v Saint Goin v Pyrenejích.

Tragickou kapitolou se stal osud československých Židů na území okupované i neokupované Francie, který se stal součástí celoevropského holocaustu. Proces deportace Židů z Francie vrcholil mezi březnem 1942 a červencem 1944, kdy bylo nejprve do koncentračního tábora v Drancy a později do vyhlazovacích táborů v Polsku odvezeno na 90 tisíc zahraničních Židů, mezi kterými bylo podle deportačních listin asi 600 Čechoslováků. Mezi prvními byli českoslovenští Židé, kteří žili v internačních táborech v neokupované Francii (Gurs, Rivesaltes, Le Vernet atd.) a kteří přišli do Drancy již v srpnu 1942.

2.8. Opozice

Po celou dobu se jak konzul Vochoč, tak jeho následovníci v Centre d'Aide či BCAT museli vyrovnávat s jednotlivci nebo skupinami z řad Čechoslováků v neokupované zóně, kteří se přinejmenším domnívali, že by konzul a jeho spolupracovníci mohli vykonávat svoje poslání svědomitěji. Nechuť již zmíněné vojenské mise přiřazené ke konzulátu v srpnu 1939 ke

konzulovi Vochočovi odpovídala vztahu důstojníků československé armády k předmnichovským politikům. Po svém návratu do Marseille se Vochoč musel vyrovnávat se stížnostmi a pomluvami vojáků postupně propuštěných z Agde. Vojáci přes veškerou péči Centre d'Aide trpěli v přeplněném městě nouzí, která je pálila ještě víc při setkání s konzulem, který si při svém každodenním styku s marseillskými zastupitelskými kruhy udržoval vysokou úroveň. Jak se možnosti vycestování z Francie zmenšovaly, začali vojáci vinit Vochoče, že umožňuje evakuaci pouze bohatým Židům za úplatu.

Když se po Vochočově odjezdu Centre d'Aide definitivně přeorientovalo na sociální pomoc Čechoslovákům ve Francii, hlásili ti jedinci, kterým se ještě podařilo dostat do Anglie, že Lavička a Dubina evakuační agendu v Marseille zanedbávají.

3. V Londýně

Do Anglie odcházel Vochoč nerad nejen kvůli svému původnímu přání přednášet po zbytek války v USA, ale i pro poměry, které mezi londýnskou emigrací panovaly. Vochoč představoval pro Beneše jednoznačně člověka, který stojí na straně bývalého pařížského vyslance. Pro Osuského představoval Londýn politický hrob, Benešovi se podařilo svého největšího rivala postupně naprosto odsunout z politické sféry. Beneš se domníval, že kdyby se Vochoč dostal do USA, zapojil by se do protibenešovské opozice. Proto byl také Vochoč upozorněn československým zástupcem v Lisabonu Čejkou, že pokud se rozhodne odjet do USA, nechá ho vyslanec v USA Hurban deportovat.

Vochoč dorazil do Londýna 24. září 1940, jeho manželka zůstala v Lisabonu až do ledna následujícího roku. Po dohodě s Janem Masarykem, který ho v Londýně uvítal, se Vochoč věnoval pouze osobnímu studiu mezinárodního práva. Navázal zde styky s řadou právníků či společností zabývajících se mezinárodním právem a některé své práce publikoval. Mimo jiné se stal generálním sekretářem právní komise International London Assembly a jedním z referentů na kongresu mezinárodního práva o pokojném řešení mezinárodních sporů.

Celou dobu se potýkal jak s úředníky MZV, kterým adresoval obsáhlé žádosti o proplacení různých výloh z Francie, tak s dluhy vzniklými náklady na léčení neuróz jeho ženy. Konec tohoto „londýnského vězení“ přinesla až německá kapitulace v květnu 1945 a Vochoč byl jako přední odborník na mezinárodní právo přizván k účasti na zakládající konferenci OSN v San Francisku.

4. Po válce

4.1. Ministerstvo zahraničních věcí Třetí republiky

Obnova ministerstva zahraničních věcí se započala hned v květnu s návratem vlády do Prahy. Zpočátku byla řízena státním tajemníkem Vladimírem Clementisem, protože ministr Jan Masaryk pobýval až do července na zakládající konferenci OSN. Personální složení úřadu vzniklo syntézou diplomatů působících v londýnském exilu, úředníků MZV předválečného, jejichž reaktivaci prověřovala komise šetřící aktivitu během okupace, a nových lidí, mezi nimiž převládali muži levicové slovenské inteligence. Právě toto specifická skladba zaměstnanců umožnila zachovat personální strukturu ministerstva z meziválečné doby a ubránit jej první fáze bolševizace. V roce 1945 byla na MZV založena komunistická organizace, ale v době únorového puče měla necelou stovku členů z celkem 1256 zaměstnanců MZV. Protiváhou komunistického státního tajemníka Clementise se stal zkušený diplomat a účastník domácího protiněmeckého odboje Arnošt Heydrich pověřený vedením nově vzniklého generálního sekretariátu, jehož úkolem bylo koordinovat jednotlivé sekce.

4.2. Únor 1948 na MZV

Uchopením moci komunisty v únoru 1948 se situace radikálně změnila. Ve velkém sále Černínského paláce se shromáždili všichni zaměstnanci MZV, aby vyslechli prohlášení právě ustanoveného Akčního výboru Národní fronty. Část československých vyslanců a dalšího personálu rezignovala na své funkce bezprostředně po 25. únoru 1948, drtivá většina vzápětí po tragické smrti Jana Masaryka. Česká diplomacie se také pokusila zmezinárodnit průběh a důsledky komunistického převratu žalobou československého delegáta Jána Papánka 25. 2. 1948 na půdě OSN.

Vladimír Clementis, který se po smrti Jana Masaryka stal 18. března 1948 ministrem zahraničí, zachovával v prvních měsících jistou kontinuitu chodu MZV s prvním třemi poválečnými lety. Zhruba polovina stavu ministerstva byla sice propuštěna, ale části odborníků byla - pod podmínkou vstupu do komunistické strany - dána šance dočasně se uplatnit.

Zpočátku byly pro propuštění hledány objektivní důvody jako např. reorganizace úřadu, ale od konce roku 1948 za důvod k výpovědi postačovalo označení: *„nemá kladný poměr k lidově demokratickému zřízení, představitel buržoasní třídy, význačný představitel dřívějšího politického a hospodářského života, bývalí lidé.“* V období od února 1948 do 1. 10. 1949 bylo ze služby „vyakčňeno“ (propuštěno, penzionováno, převedeno do výroby) 205 úředníků MZV. Pro účely čistek velmi dobře posloužily nové dotazníky Státní bezpečnosti, které z

rozhodnutí ministerstva vnitra z dubna 1948 museli odevzdávat všichni zaměstnanci MZV Ústředně Státní bezpečnosti. Dotazníky obsahovaly mimo nutnost uvést veškerá bydliště také povinnost oznámit příslušnost k politickým stranám. Ministerstvo vnitra, zpravodajský odbor potom tyto údaje prověřovalo. Mnozí z diplomatů, kteří zůstali doma, podlehli zastrašování a pod heslem "kdo nejde s námi, jde proti nám" podali přihlášky do KSČ. Tito komunisty ironicky nazývaní "břežňáci" byli do podzimu 1948 ze strany vyloučeni, či nebyli přijati vůbec.

Diplomaté, kteří rezignovali na své zastupitelské úřady v demokratických zemích, a ti, kterým se podařil útěk, se stali významnými představiteli a organizátory třetího odboje v zahraničí. V období od února 1948 do 17. března 1950 rezignovalo na své funkce či odešlo do exilu 182 zaměstnanců MZV. Diplomaté, kteří zůstali v Československu, se stali vzhledem k profesním znalostem snadným terčem obvinění ze špionáže či velezrady. Jejich jména lze najít téměř ve všech velkých procesech 50. let. Zařazení mezi oblíbené nepřátele pracujícího lidu posloužilo i ke zdůvodnění čistek, které byly na MZV prováděny a k diskreditaci československé předválečné diplomacie. Změny právního řádu v letech 1949 až 1950, zvláště pak přijetí zákona 231/1948 Sb., o ochraně lidově demokratického zřízení z 6. října 1948 prakticky umožňovaly trestní postih kohokoliv za cokoliv.

V průběhu roku 1949 se struktura ministerstva začala měnit podle sovětského vzoru. Při absenci samostatné zahraniční politiky se měla zahraniční služba zabývat novými úkoly v zájmu Sovětského svazu. Protože se československá rozvědka měla podle sovětského vzoru začít soustředit na odhalování zákulisní činnosti vlád v jednotlivých zemích, byli československé zastupitelské úřady obsazovány pracovníky rozvědky, kterým tím bylo poskytnuto diplomatické krytí. Přeměna MZV na úřad absolutně poslušající moskevské vládcce se uzavřela v březnu roku 1950, kdy byl Vladimír Clementis odstraněn z funkce ministra zahraničních věcí. V lednu 1951 byl zatčen a během následujícího roku byl odsouzen v procesu s Rudolfem Slánským - stejně jako většina spoluobviněných - k trestu smrti.

4.3. Návrat do Československa

Po konci války byl Vochoč roku 1945 jmenován československým delegátem na ustanovující konferenci OSN v San Francisku. Konference ustavila v Londýně komisi pověřenou uvedením OSN v chod a Vochoč se stal jejím členem. V červnu 1946 se vrátil podle příkazu MZV do Prahy. Na ministerstvu nastoupil několikaměsíční dovolenou a věnoval se přednášení na univerzitě, kde už chtěl zůstat definitivně. Nové poměry v Československu ho vedly po poradě s přáteli k podání přihlášky do komunistické strany, na kterou ale nikdy

nedostal odpověď. V listopadu 1947 byl Vochoč dán MZV k dispozici albánské vládě jako právní poradce ve věci jejího sporu s Velkou Británií v případě incidentu v Korfské úžině²⁵. Práce na tomto případě Vochoče na deset měsíců zcela vytížila, cestoval mezi Tiranou, Londýnem, Paříží a Haagem. V srpnu 1948 byl Vochoč z případu stažen a odjel jako právní expert na delegaci OSN do Paříže. S albánskou vládou mu stále zbývala dořešit řada otázek, především jeho honorář za právní pomoc. V polovině října se vrátil s nemocnou ženou z Paříže do Prahy a své pohledávky hodlal vyřídit s albánskými zástupci v Haagu v rámci své příští cesty do Paříže. Protože mu k této cestě nebyl vydán kurýrní list, rozhodl se tyto záležitosti vyřešit v rámci své řádné dovolené. Od chvíle, kdy si v Čedoku zakoupil jízdenky na cestu, byl Vochoč sledován. Dne 5. prosince odjel vlakem směřujícím do Paříže, jeho nemocná žena měla vyrazit do Štrasburku o den později. Ještě toho dne byl v Chebu zadržen pro pokus o ilegální překročení hranic.

Manželé Vochočovi strávili po svém zatčení tři měsíce ve vazbě na Pankráci. Jestli chtěl Vochoč opravdu využít své cesty do zahraničí a emigrovat, není jisté. Během soudu se hájil, že po vyřízení svých pohledávek v Paříži chtěl pokračovat do Lyonu a zde se setkat s manželkou, která sem měla přijet od své matky ze Štrasburku. Společně chtěli odjet do Marseille, vyzvednout si svoje věci uschované na konzulátu a dále se přes Itálii a Vídeň vrátit do Prahy. Na celou cestu vlakem měl dopředu zakoupené lístky. U soudu svědčili ve Vochočův prospěch jeho kolegové z ministerstva zahraničních věcí: odborový přednosta dr. Procházka a jeho zástupce dr. Štrup a především šéf prezidia dr. Jaroslav Kraus, který dosvědčil, že Vochoč k výjezdu za hranice nepotřeboval žádné zvláštní dovolení. Protože Vochoč i jeho manželka byli držitelé diplomatického pasu, který mohl být používán i pro soukromé cesty do zahraničí, soud neshledal, že by odjížděli do zahraničí neoprávněně a Vochoč byl žaloby 28. dubna 1949 zproštěn.

4.4. Zatčení

Mezitím, co byl ve vazbě, byl Vochoč z MZV „vyakčněn“ a dán na dovolenou s čekatelným 5400 Kčs. Vochočova žena Alice ještě během svého pobytu v Marseille onemocněla aerofagií, chorobným polykáním vzduchu způsobeným neurotickými problémy. Vochočův pobyt ve vazbě koncem zimy 1948/49 její zdravotní problémy dále prohloubil, proto se rozhodla na radu lékařů odjet na zotavenou za matkou do Štrasburku, což jí bylo umožněno, protože si ponechala francouzské občanství. Když se však chtěla v lednu 1950 vrátit zpět,

---

²⁵ 22. 10. 1946 v Korfské úžině najely dva britské torpédoborce na podmořské miny. Více na: <http://www.icj-cij.org/icjwww/icasess/icc/iccframe.htm>

bylo jí zpáteční vízum zamítnuto. Vochoč se pokusil získat vízum pro sebe přes svého známého Adolfa Hoffmeistera, tou dobou velvyslance v Paříži, ale udělení víza bylo zamítnuto. Manželé byli od sebe odděleni železnou oponou: Alice Vochočová nemohla zpět za manželem a on nemohl za ní do Francie.

Po odjezdu své ženy do Francie si vzal Vochoč k sobě do diplomatického bytu v Ovinecké ulici, který mu byl přidělen po válce, svoji dceru z prvního manželství Annu Marii. Její matka strávila válku v koncentračním táboře a po osvobození odjela do USA, kde se znovu provdala. Mírně mentálně retardovaná Anna Marie pomáhala Vochočovi v domácnosti. Od 17. dubna 1953 se podle „vládního nařízení o úpravě důchodů z důchodového zabezpečení a zaopatření osob nepřátelských lidově demokratickému zřízení“ snížil Vochočovi měsíční příjem na 700 Kčs. Pro Vochoče, který byl zvyklý žít na úrovni, to byla těžká finanční rána.

V lednu 1953 bylo na Vochoče provedeno „agenturní napojení“ StB a v září byl zatčen. Spolu se svým dlouholetým přítelem a spolupracovníkem z Marseille Štefanem Mončekem²⁶ a zástupcem firmy Renault v Československo Karlem Salačem byl obviněn z organizování útěku letadlem. Z protokolů vyplývá, že obžaloba vinila především Vochoče a Mončeka z úmyslu přidat se v zahraničí k třetímu odboji: „Aby po uskutečněném nedovoleném přechodu do zahraničí nebyli drženi v táboře a mohli se ihned zapojit do služeb nepřátel našeho zřízení a zrádné emigrace, zaslali obviněný Vochoč a Monček dopis synovci generála Mac Arthura, který byl někdy v roce 1951 jmenován ve Francii jako spojovací důstojník mezi civilními úřady a americkými vojenskými úřady. Mimo blahopřání k jmenování připomněl obv. Monček Mac Arthurovi své styky s ním v době druhé světové války spolu se žádostí o poskytnutí pomoci v případě, že by se on nebo obv. Vochoč ocitli v západních pásmech Německa. Obviněný Monček psal ještě sestře zrádce Osuského a také zde se snažil navázat spojení pro případ, že by se přechod nebo úlet nepodařil.“

---

²⁶ Štefan Monček (1896 - 1987) se narodil 12. března 1896 v Červeném Kameni na Slovensku. Za 1. světové války mobilizován do rakousko-uherské armády. V roce 1918 vstoupil do československých legií ve Francii. Od roku 1919 pracoval v zahraniční službě, nejprve jako kancelista a později jako vrchní kancelářský oficiál v Paříži.

Po 15. 3 1939 zůstal v Paříži. V letech 1940 - 1944 vedl kancelář československé zahraniční správy ve Vichy jako důvěrník československé exilové vlády. Pomáhal organizovat odchod československých vojáků a exulantů z okupované Francie, spolupracoval s francouzským hnutím odporu. Po válce byl znovu přijat na MZV a působil na vyslanectví v Bruselu. V roce 1948 s ním byl rozvázáán pracovní poměr. V roce 1953 byl zatčen a odsouzen za velezradu k 13 letům odnětí svobody a propadnutí jmění. V roce 1964 byl rozsudek zrušen. Zemřel v roce 1987.

Soud shledal Vochoče i Mončeka vinnými trestným činem velezrady a odsoudil je 31. března 1954 podle paragrafu 78 odstavec 1,4 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání třinácti let a propadnutí jmění.

5. Po propuštění

Vladimír Vochoč si z třináctiletého trestu odpykal téměř sedm let ve Valdicích. V roce 1960 se po amnestii bývalý konzul v 71 letech ocitl na svobodě. Rozsudek z roku 1954 byl zrušen v roce 1965. Po propuštění se Vochoč nastěhoval ke své dceři Anně Marii, která bydlela v pražských Holešovicích v malém podkrovním bytě. Přestože se svou druhou manželkou během svého věznění rozvedl, navázali bývalí manželé opět kontakt a Vochoč za Alicí, která se znovu provdala a žila v Rabatu, pravidelně jezdil. Stihl se ještě oženit s vdovou po příteli Františkovi Krausovi Trudou. Když v roce 1969 zemřela, umožnily mu finanční prostředky, které po své třetí ženě zdědil, prožít podzim života existenčně zajištěný.

Vochoč požadoval od ministerstva zahraničních věcí finanční vyrovnání za válečná léta, které mu bylo v roce 1946 zpětně přiznáno, ale soud v roce 1974 prohrál. Zemřel v roce 1985 ve věku 91 let na rakovinu plic. Po smrti bylo tělo Vladimíra Vochoče uloženo do rodinné hrobky v Třebechovicích pod Orebem, kde se jeho životní pouť započala.

Závěr

Život Vladimíra Vochoče je poznamenán snad všemi zlomy v historii Československa kromě pádu komunistického režimu. Přestože byl uznávaným odborníkem na mezinárodní právo, jeho hlavní zásluhou se stalo udržení posledního československého konzulátu na evropském kontinentu po porážce Francie a pomoc mnoha uprchlíkům na útěku před nacisty. Vochočova činnost i práce jeho spolupracovníků D. A. Lowrieho, Oldřicha Dubiny, Štefana Mončeka a dalších, kteří se podíleli na organizaci sociální pomoci a evakuace v jižní Francii, je české veřejnosti téměř neznámá. Jako připomenutí této málo známé části naší historie lze chápat čestnou hodnost vyslance, kterou udělil JUDr. Vladimíru Vochočovi místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí Jan Kavan 10. 3. 2000.

Obrazové přílohy

obr. 1 Fotografie JUDr. Vladimíra Vochoče z doby jeho působení v Marseilli.

obr. 2 Fotografie Vochočovy druhé ženy Alice.

3221/II-42 dův
VOCHOČ V., Dr., konsul,
práva o záznamech.

Důvěrné

Pan

státní ministr Dr Hubert Ripka,

Ministerstvo věcí zahraničních,
Fursecroft, George Street
L o n d ý n .

Ministerstvo národní obrany - II. odbor má o konsulu JUDr
Vladimíru Vochočovi tyto záznamy:

10.XI.1939: Hlášení špkt Vágnera, Marseille. Hlášení nepořádků na
čs. konsulátu u dr Vochoče. Obvinění z porušování a zneužívání ú-
ředního postavení, nepořádky ve finančních věcech, umožňování od-
jezdu do zámorí hlavně židům, aby se vyhnuli branné povinnosti,
pravděpodobně za úplatky. Nezřízený život dr Vochoče.

čj 3510/39

21.11.1939: Hlášení špkt Vágnera, Marseille. Konsul dr Vochoč se
zastává podezřelých osob, jako jistého Loewa. Za snoubenku má N.
Jostovou, prostitutku podezřelou ze špionáže.

čj 3525/39

1.XII.1939: Informace: v budově konsulátu se nachází „Škola me-
zinárodního práva,, a to zajisté se souhlasem dr Vochoče. Školu
vedou JUDr Lanzer František a jeho bratranec Ing. kom. Lanzer Rieh.

čj 3590/39

1.12.1939: Sdělení zaměstnanců konsulátu v Marseille, protokoly,
dopisy, informace. Dr Vochoč žije nezřízeným životem, pořádá pitky
s prostitutkami, i v úřední budově konsulátu. Stýká se s podezřelý-
mi osobami. Podezřelý, že bere úplatky. Do úřadu chodí velmi nepraví-
delně. Do služeb konsulátu přijal jistého Jana Topinku, podezřelé-
ho, nalezajícího se pod dozorem francouzské policie. Dovolil pra-
covat na konsulátě „žurnalistovi“ a zástupci agentury „Centre
d'études d'émigration,, v Antverpách. V okamžiku, kdy se o něho za-
čala zajímat francouzská bezpečnostní policie, „žurnalista,,
zmizel.

Dr Vochoč měl intimní poměr s Alicí Jostovou, již vyděval za svou
snoubenku, ač Jostová je známou prostitutkou, a je - jako podezře-
lá z vyzvědačství - pod dozorem francouzské policie.

Dr Vochoč se hlásil dne 15.III.1939 u německého generálního kon-

obr. 3 Ukázka z hlášení, ve kterých důstojníci vojenské mise přidělené ke konzulátu na
podzim 1939 intrikovali proti Vochočovi.

Pétain's France

1940-1945

obr. 4 Mapa Francie rozdělené příměří z 22. června 1940.
Převzato z D. A. Lowrie: The Hunted Children

obr. 5 Štefan Monček, Vochočův dlouholetý přítel a spolupracovník ve Vichy, v dobách svého působení na československém vyslanectví v Paříži.

**obr. 6 Josef Fišera, zakladatel a ředitel dětského domova M. A. C. E.
Převzato z: Josef Fišera: Vzpomínky, svědectví a naděje**

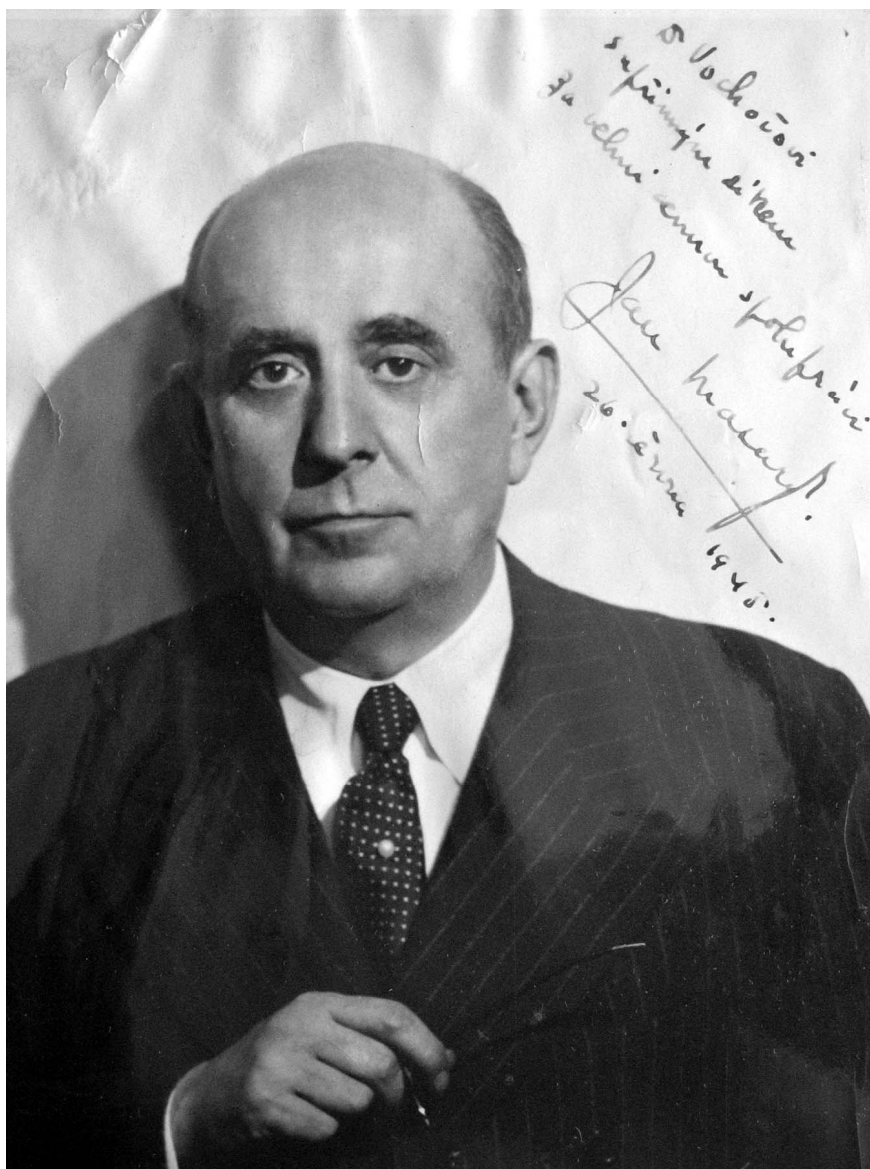

**obr. 7 Osazenstvo československé farmy Lapeyre.
Převzato z: Josef Fišera: Vzpomínky, svědectví a naděje**

**obr. 8 Zleva: Max Ernst, Jacqueline Lamba Breton, André Masson, André Breton,
Varian Fry. Převzato z: Varian Fry: Surrender on Demand.**

obr. 9 Fotografie s poděkováním, kterou Vochočovi věnoval Jan Masaryk v roce 1945.

obr. 10 Vochočova policejní fotografie, pořízená po jeho prvním zatčení na konci roku 1948.

**Místopředseda vlády
a
ministr zahraničních věcí České republiky**

u příležitosti 52. výročí smrti Jana Masaryka

uděluje

panu JUDr. Vladimíru VOCHOČOVI

nar. 14. 7. 1894

in memoriam

za jeho přínos zahraniční službě ČSR
a věrnost masarykovským ideálům,
kterou osvědčil i během svého věznění,

čestnou hodnost

v e l v y s l a n e c

V Praze dne 10. 3. 2000

Jan Kavan
Místopředseda vlády
a ministr zahraničních věcí ČR

obr. 11 Čestná hodnost velvyslance udělená Vladimíru Vochočovi in memoriam ministrem zahraničí Janem Kavanem dne 10. 3. 2000.

Použitá literatura a archivy

Archivy:

Ústav dokumentace a vyšetřování

AMZV fondy: Vladimír Vochoč: osobní spis, LA, LA-T, LA-D

AFMV: Zpráva, kterou o své činnosti v Marseille a Monaku v r. 1938 - 1941, Vládě Československé t. č. v Londýně podává JUDr. Vladimír Vochoč, AFMV S-460-10

Paměti:

Donald A. Lowrie: *The Hunted Children*, W.W. Norton & Company, 1963

Varian Fry: *Surrender on Demand*, New York 1947

Josef Fišera: *Vzpomínky, svědectví a naděje*, Praha: nakladatelství V Ráji, 2002

Jaromír Kopecký; editor Jan Němeček: *Ženeva, politické paměti: 1939 – 1945*, Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1999

Jaromír Kopecký: *Paměti diplomata*, Praha: TORST, 2004

Odborná literatura:

Jindřich Dejmek: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992) vybrané kapitoly z Dějiny československé zahraniční politiky*, Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002

Historický ústav (Akademie věd České republiky): *Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních 1940 – 1945* (ed. Jan Němeček... [et al.]), Praha: Karolinum, 2005

Eduard Čejka: *Československý odboj na Západě (1939 – 1945)*, Praha: Mladá fronta, 1997